

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY TA'LIM, FAN VA
INNAVATSIYALAR VAZIRLIGI
BUXORO DAVLAT UNIVERSITETI**

TASDIQLAYMAN»
Buxoro davlat universiteti

O.X. Xamidov

_____ 2025 yil

**IKKINCHI VA UNDAN KEYINGI OLIY MA'LUMOT OLIISH BO'YICHA
60530400-GEOGRAFIYA TA'LIM YO'NALISHIGA KIRISH SINOVLARI
DASTURI VA BAHOLASH MEZONI**

Buxoro – 2025

Dastur Buxoro davlat universitetining 2025 yil _____dagi ____-sonli
Kengashida ko'rib chiqilgan va maqullangan.

Tuzuvchilar:

M.K.Ergasheva – BuxDU Ekologiya va geografiya kafedrası
dotsenti, g.f.f.d.(PhD)

A.N.Nematov – BuxDU Ekologiya va geografiya kafedrası
katta o'qituvchisi.

Taqrizchilar:

Yu.B.Raxmatov – Navoiy davlat pedagogika instituti g.f.n.,
dotsent

Yo.Q.Hayitov – BuxDU Ekologiya va geografiya kafedrası
professori, g.f.d.

Kafedra mudiri: Xolov Y.D.- BuxDU Ekologiya va geografiya kafedrası
dotsenti, b.f.f.d.(PhD)

Kirish

1.1. O'quv fanining dolzarbligi va oliy kasbiy ta'limdagi o'rni.

Tabiatga inson ta'sirining yildan-yilga ortib borishi, o'z navbatida tabiat qonuniyatlarini chuqur bilishni, shuningdek, tabiat va uning resurslaridan tejab-tergab, oqilona foydalanishni talab etadi. Bu esa geografik bilimlarni chuqur bilishni, tabiatdan foydalanishda ularga amal qilishni taqazo etadi.

Materiklar va okeanlar tabiiy geografiyasi dunyo tabiati komplekslarining tarkib topishi va rivojlanish qonuniyatlarini o'rganuvchi fandir. Ushbu fan talabalarga yer kurrasida ro'y beradigan tabiiy jarayon va hodisalarni, geografik tizimlari yoki ularni tashkil qilgan ayrim komponentlar orasidagi o'zaro aloqadorlik va ta'sirni, o'xshash va farq qiluvchi qonuniyatlarni o'rganish bo'yicha bilimlar beradi. Shuningdek, okeanlar va materiklarning rivojlanish tarixi, geologik tuzilishi, relef shakllari, iqlimi, ichki suvlari, tuproqlari, o'simlik va hayvonot olami haqida ko'nikmalarni shakllantirish asosida tabiat va jamiyat orasidagi munosabatlar, inson ta'sirida vujudga kelgan ekologik muammolarni tahlil etish talab etiladi.

Jahon mamlakatlari iqtisodiy va ijtimoiy geografiyasi o'quv predmetida aholi va xo'jalikni jahon va uning ayrim mintaqalarida, mamlakatlarida joylashish va rivojlanish xususiyatlari haqida bilimlarga ega bo'linadi. Mazkur fanning regional bo'limida talabalar dunyoning turli davlat va hududlarida ro'y berayotgan o'zgarishlar, ijtimoiy-iqtisodiy, demografik, siyosiy jarayonlarning mazmun-mohiyati, sababoqibatlar, qonuniyat va aloqadorliklari, shuningdek globallashuv jarayonlarining mintaqaviy xususiyatlari bo'yicha tegishli bilmi va ko'nikmalarga ega bo'lishlari talab etiladi.

O'tra Osiyo tabiiy va ijtimoiy-iqtisodiy geografiyasi zamonaviy oliy ta'lim geografiya fanining ajralmas bir qismi bo'lib, uning asosiy maqsadi talabalarga respublikamiz va unga qo'shni bo'lgan davlatlarning geografik rivojlanish xususiyatlari, reliefi, iqlimi, suvlari tuproq va landshaftlari, tabiiy-geografik provinsiyalari, tabiiy va mineral xom ashyo salohiyati, aholi va mehnat resurslari, iqtisodiyoti, uning tarmoqlar va hududiy tarkibi, rivojlanish xususiyatlariga doir bilimlarni shakllantirishdan iborat.

Jahon geografiyasi oliy ta'lim tizimida yuqori malakali geograflar tayyorlashda katta ahamiyatga ega. Ushbu fan to'rt qismdan iborat bo'lib, u o'z ichiga Materiklar va okeanlar tabiiy geografiyasi, Jahon mamlakatlari iqtisodiy va ijtimoiy geografiyasi, O'rta Osiyo tabiiy geografiyasi hamda O'rta Osiyo iqtisodiy va ijtimoiy geografiyasini qamrab oladi.

O'zbekiston geografiyasi o'quv kursi Vatanimiz – O'zbekiston tabiiy sharoiti va resurslari, ulardan omilkorlik bilan foydalanish, muhofaza qilish haqida bilimlar berish bilan birga, respublikamiz tabiati va xo'jaligining rivojlanishi qonuniyatlarini tushunib olishga xizmat qiladi. Mazkur o'quv kursi davomida mamlakatimizning tabiati va uning o'ziga xos xususiyatlari, tabiiy va mineral xom ashyo salohiyati, aholi va mehnat

resurslari, xo‘jaligi, uning tarmoqlar va hududiy tuzilishi hamda rivojlanishi masalalari bo‘yicha bilimlarni shakllantiriladi.

“O‘zbekiston tabiiy geografiyasi” umumkasbiy fanlardan bo‘lib, 5-6 semestrlarda o‘qitiladi. Mazkur fanni o‘zlashtirish uchun o‘quv rejasidagi “Umumiy tabiiy geografiya”, “Iqtisodiy va ijtimoiy geografiya”, “Jahon geografiyasi va boshqa fanlardan yetarli bilim va ko‘nikmalarga ega bo‘lish talab etiladi. Mazkur fandan olingan bilimlar esa o‘quv rejasidagi barcha ixtisoslik fanlaridan mashg‘ulotlarni bajarishda keng qo‘llanilib, bo‘lg‘usi mutaxassislarda ko‘nikma va malaka shakllanishida muhim o‘rin tutadi.

Er shari tabiatining rang-barangligi unda hayot qobig‘i birsferaning mavjudligidadir. Tirik organizmlar tabiiy geografik va sotsial-iqtisodiy jarayonlarda faol ishtirok etadi. Hozirgi vaqtga kelib esa, tabiatga inson ta’sirining yildan-yilga ortib borishi natijasida atrof-muhitning ifloslanishi, tirik organizmlarning kundankunga kamayib borishi, turli hayvonlar va hasharotlarning keng areallarga tarqalishi kuzatilmoqda. Bu esa o‘z navbatida tabiatda o‘simlik va hayvonlarning tarqalish qonuniyatlarini chuqur bilishni talab etadi. Biogeografiya fundamental geografik fan bo‘lib, tabiatdan foydalanish, atrof-muhitni muhofaza qilish, planetamizdagi o‘simlik va hayvonot dunyosini hisobga olish, uning xilma-xil zaxiralarini o‘rganish va ulardan to‘g‘ri foydalanishni tashkil etishda, nodir o‘simlik va hayvon turlarini asrab qolish biln bog‘liq chora-tadbirlarni belgilash, uni monitoringini ma’min etishni amalga oshirishda biogeografiyaning boy dalillari, qonuniyatlari muhim manba xizmatini o‘taydi.

Geografiya yo‘nalishi talabalari geografiyaning bevosita amaliyot bilan bog‘liq sohalari haqida bilimga ega bo‘lishi katta ahamiyatga ega. Amaliy geografiya qishloq xo‘jalik va shaharsozlik maqsadlarida olib boriladigan landshaft tadqiqotlar, muhandis-geografik tadqiqotlar, geografik baholash va geografik prognoz, geoekologik muammolarni tadqiq etish, yer va suv resurslaridan oqiona foydalanish, tabiiy sharoit va resurslarni iqtisodiy jihatdan baholash va prognozlash kabilar bilan shug‘ullanadi.

Amaliy geografiya fani meliorativ tadbirlar va shaharlarning loyihalarini tuzish, sanoat, qishloq xo‘jaligi, transport va aholiga xizmat ko‘rsatish sohaslarini hududiy tashkil etishning amaliy jihatlari haqida bilimlar beradi. Bu borada har bir geograf hudud xususiyati va imkoniyati muammolari istiqbolli yo‘nalishini chuqur bilishi muhim ahamiyatga ega.

1.2. O‘quv faninig maqsad va vazifasi

Jahon geografiyasi fanini o‘qitishdan maqsad – talabalarga materik va okeanlarning vujudga kelishi, rivojlanishi, tuzilishi, tarkibiy qismlari, reliefi, iqlimi, suvlari, tuproqlari, o‘simliklari va hayvonot dunyosini, landshaftlar, tabiiy komplekslar hosil bo‘lishida ro‘y beradigan hodisalar, jahon mamlakatlari iqtisodiyotining ixtisoslashuvi va rayonlashtirish, mintaqalar iqtisodiyotining tarmoqlar va hududiy tarkibi, ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish xususiyatlariga, O‘rta Osiyo mintaqasida “tabiataholi-xo‘jalik” tizimi doirasida tabiiy-geografik, geoekologik, ijtimoiy-iqtisodiy

va siyosiy jarayonlarning rivojlanish qonuniyatlari va ularni boshqarish masalalariga oid bilim va ko'nikmalar berishdan iborat.

Fanning vazifasi:

- talabalarga umumiy tabiiy geografik qonuniyatlar, sabab va oqibat bog'lanishi orqali materiklar va okeanlardagi voqea va hodisalarni kelib chiqish xususiyatlari rivojlanish tarixi va inson ta'siridagi o'zgarishlari, dunyo siyosiy kartasining shakllanishi, tabiiy resurslar va ularning jahon mamlakatlari, mintaqalari bo'yicha taqsimlanishi, jahon aholisi va uning joylashuv xususiyatlari, mamlakatlarning geosiyosiy tizimi hamda ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishiga ko'ra turlarini o'rgatish;
- talabalarga mintaqa rivojlanishining tabiiy-geografik qonuniyatlari, sabab-oqibatlari, geoekologik rivojlanish muammolari haqida;
- O'rta Osiyo davlatlarining tabiati, geografik o'rni, tabiiy sharoiti va tabiiy resurs salohiyati, aholisi, milliy iqtisodiyot taraqqiyotini belgilab beruvchi tarmoqlarni rivojlanishi, davlatlarning o'zaro integratsiya jarayonlarining geografik hihatlarini haqida;
- O'rta Osiyo davlatlarining umumjahon va regional miqyoslarda mehnat taqsimotida tutgan o'rni va ahamiyatini baholash, mintaqa geosiyosiy vaziyati, iqtisodiy, ijtimoiy, siyosiy rivojlanish muammolari, davlatlar amalga oshirayotgan bozor islohotlari haqida nazariy va amaliy bilim berish hamda ko'nikmalarni shakllantirishdan iborat.

O'zbekiston geografiyasi fanini o'qitishning **maqsadi**– talabalarda O'zbekistonning tabiiy hamda ijtimoiy-iqtisodiy geografiyasi bo'yicha kompleks bilim, ko'nikma va malakalarni shakllantirishdir.

Fanni o'qitishning vazifalari: O'zbekiston tabiatini geografik o'rganish tarixi, O'zbekiston tabiatini shakllantiruvchi eng muhim omillar, mamlakatning tabiiy sharoiti va boyliklaridan xo'jalikni rivojlantirishda foydalanish, xo'jalikni tarmoqlar tarkibi, hududiy tashkil etilishi va rivojlanish qonuniyatlarini o'rgatishdan iborat.

Biogeografiya fanini o'qitishdan maqsad – talabalarda biosfera tarkibida organizmlar va ularning guruhlari o'rtasidagi o'zaro ta'siri va roli, ekologik muhitning yomonlashib borishi natijasida tirik tabiatning o'zgarishini makonda va zamonda ko'rsatib bera olishga doir bilim, ko'nikma va malakalarni shakllantirishdan iboratdir.

Fanning vazifasi – talabalarga Er yuzining turli hududlari o'simlik va hayvonot olami jamoalarining evolyutsion kelib chiqishi, shakllanishi, geografik tarqalish qonuniyatlarini, faunistik va floristik tarkibini, biogeografik rayonlashtirish, ularning o'zaro o'xshashlik va farqlarini, bioxilma-xillikni saqlashni o'rgatishdan iborat.

“Biogeografiya” o'quv fani bo'yicha talabalarning bilim, ko'nikma va malakalariga quyidagi talablar qo'yiladi. Talaba:

- biogeografiya fani haqidagi umumiy tushunchalar; biogeografiyaning rivojlanish tarixi; ekologik omillar; tirik organizmlarning klassifikatsiyasi; areallar va ularning ko'lamini; Er yuzasining floristik va faunistik komplekslari; bioxilma-xillik haqida tasavvurga ega bo'lishi kerak;

- tirik organizmlarning rivojlanishi va geografik tarqalish qonuniyatlarini; o'simlik va hayvonlarning hayot formalarini floristik va faunistik regionlarning

tavsifini, madaniy o'simliklar va uy tirik oragnizmlarning kelib chiqishini; asosiy biogeografik qonuniyatlar va ularning faoliyat chegaralarini, boisfera va biogeotsenoz komponentlarining o'zaro munosabatlarini aniqlash va ta'riflash, turli taksonomik darajadagi landshaftlarda o'simliklar va hayvonlar turlarini aniqlay olishni; biogeografik tadqiqotlarni tashkil etish hamda turli karta bilan ishlashni bilish va ulardan foydalana olishi kerak;

- biogeografik tadqiqotlarning zamonaviy metodlarini, muayyan hududlar biologik resurslarin baholash, areallarni kartalashtirish, muhofaza qilish choratadbirlarini ishlab chiqish ko'nikmalariga ega bo'lishi kerak.

Amaliy geografiya fanini o'qitishdan maqsad – talabalarga geografiyaning bevosita amaliyot bilan bog'liq soxalari haqida bilimlar berishdan iborat.

Fanning vazifasi talabalarga – amaliy geografiyaning asosiy yo'nalishlari va tadqiqot uslublari, aholi va xo'jalik tuzilishini to'g'ri tashkil etish maqsadlarida olib boriladigan tadqiqotarning ilmiy asoslarini, muhandis-geografik va shaharsozlik yo'nalishlarida amaliy geografiyaning usul va uslublari, global, regional va mahalliy ekologik muammolarni yechish yo'llari kabilarni o'rgatishdan iborat.

2. Jahon geografiyasi, O'zbekiston geografiyasi, Biogeografiya, Amaliy geografiya fan dasturining nazariy qismi

Jahon geografiyasi fanning nazariy mashg'ulotlari mazmuni

I-qism. Materiklar va okeanlar tabiiy geografiyasi

Er yuzasining shakllanishi va rivojlanishi

Er va sayyoralarining kelib chiqishi haqidagi tahminlar (gipotezalar). Litosfera plitalari va ularning harakatlari. Rift zonalar. Er yuzasidagi asosiy relef shakllari: geostruktura, geoskulptura haqida tushuncha.

Erda quyosh radiatsiyasining taqsimlanishi. Radiatsiya va issiqlik balansi. Iqlim mintaqalari va ularning hosil bo'lishi. Er yuzasining notekis isishi, past va yuqori bosim oblastlarining hosil bo'lishi, asosiy havo massalari, atmosfera havosining doimiy va mavsumiy harakatlari, past va yuqori bosim markazlari. Iqlim va vegetatsiya. Gidrotermik sharoit va biomassa miqdori haqida tushuncha. Bioxilma xillik. Okeandagi geografik mintaqalar va ularning quruqlikdagi geografik mintaqalar bilan o'xshashligi va tafovutlari. Sektorlik va uning hosil bo'lishi. Okeanbo'yi va ichki quruqlik sektorlari. Tabiat zonalar va ularning kelib chiqishi. quruqlikda geografik zonallikning namoyon bo'lishining umumsayyoraviy ko'rinishi (modeli). Iqlim o'zgarishi, uni oldini olishga qaratilgan harakatlar, Kito protokoli.

Quruqlikdagi tabiat zonalar

Quruqlikdagi tabiat zonalarining geografik mintaqalar bo'yicha ta'rifi. Ekvatorial mintaq. Tabiat zonalar: doimiy yashil sernam va nam o'rmonlar (gileya); doimiy yashil, bargini to'kadigan o'rmonlar. Subekvatorial mintaq. Tabiat zonalar: quruq savanna, siyrak o'rmon va butalar; nam va mo'tadil nam savanna va siyrak o'rmonlar; bargini to'kuvchi mo'tadil nam va quruq o'rmonlar; doimiy yashil yarimquruq o'rmon

va butazorlar; nam va mo‘‘tadil nam yashil o‘rmonlar; nam va mo‘‘tadil nam doimiy yashil o‘rmonlar. Tropik mintaqa. Tabiat zonalari: doimiy yashil nam o‘rmonlar; yarim doimiy yashil mavsumiy nam o‘rmonlar; savanna, siyrak o‘rmon va butazorlar; chalacho‘l; cho‘l. Subtropik mintaqa. Tabiat zonalari; o‘tloq dasht va preriyalar; dasht; yozi nam siyrak o‘rmon va butazorlar; cho‘l; chala cho‘l; o‘rta dengiz bo‘yi tipidagi o‘rmon va butazorlar; yarim doimiy yashil keng bargli o‘rmonlar; doimiy va yarim yashil aralash o‘rmonlar, igna bargli o‘rmonlar. Mo‘‘tadil mintaqa. Tabiat zonalari: chalacho‘l va cho‘l; cho‘lacho‘l; dasht; o‘rmondasht va preriyalar; keng bargli o‘rmonlar; aralash o‘rmonlar; igna bargli o‘rmonlar; okean bo‘yi o‘tloqlari va sirak o‘rmonlar. Subarktika va subantraktika mintaqalari. Tabiat zonalari: tundra; o‘rmon-tundra. Arktika va antraktika mintaqalari. Tabiat zonalari: muz sahrolari; tundra.

Balandlik mintaqalari. Hosil bo‘lishining asosiy sabablari. Balandlik mintaqalarining joylashishidagi asosiy qonuniyatlar. Balandlik va kenglik mintaqalari orasidagi farqlar va o‘xshashliklar, har bir geografik mintaqalardagi balandlik mintaqalarining ta’rifi.

Qutbiy nomutanosiblik (assimetriya) va geografik qobiq rivojlanishining davriyligi. Termik ekvator, subtropik maksimumlarning joylanishi. Geografik mintaqalarning 4-5° shimolga siljish sabablari. Davriylik.

Tabiat zonalarining shakllanish tarixi, ularning tabaqalanish sabablari. Bo‘r davridan boshlab hozirgacha tabiat zonalarining rivojlanishi. Muz bosish davrlarida tabiat zonalarining joylashishdagi o‘zgarishlar. Paleolit, mezolit, neolit, bronza, temir va hozirgi davrda insoniyatning tabiatga ta’siri.

Er yuzasining inson tomonidan o‘zlashtirilishi va tabiiy landshaftlarning o‘zgarishi. Tabiatdan foydalanishda, uni muhofaza qilishda inson xo‘jalik faoliyatining ahamiyati. Madaniy landshaftlar. Landshaftlarni o‘zgarish darajasiga qarab guruhlarga ajratish.

Er yuzasini tabiiy geografik rayonlashtirish. Tipologik va individual-regional rayonlashtirish birliklari.

Okeanlar tabiiy geografiyasi

Kirish. Okeanlar tabiiy geografiyasining maqsadi va vazifalari, boshqa fanlar bilan aloqasi. Dunyo okeani tushunchasi. Dunyo okeani tabiatining asosiy xususiyatlari.

Okeanning birlamchiligi, ikkilamchiligi va litosfera plitalari tektonikasi nazariyalari. Okean tagi relefining asosiy shakllari, okean tagi yotqiziqlari.

Dunyo okeanining iqlimi va suv massalari. Iqlim hosil qiluvchi omillar. Doimiy va mavsumiy past va baland atmosfera bosimi markazlari, doimiy shamollar. Suvning sho‘rligi va harorati. Suv massalari va ularning harakati. Okeandagi hayot. Okean mavjudotlarining geologik faoliyati. Dunyo okeani biotsenozlari va biogeografik oblastlari.

Dunyo okeanining geografik mintaqalari. Suv yuzasidagi va okean tubidagi geografik mintaqalar. Okean tabiatini muhofaza qilish.

Regional birliklari: Tinch, Atlantika, Hind va Shimoliy Muz okeani. Okeanlarga umumiy tabiiy geografik ta'rif.

Materiklar tabiiy geografiyasi Evrosiyo

Materiklar, qit'alar, orollar, yarimorollar, okeanlar, dengizlar, qo'ltiqlar va bo'g'ozlar haqida umumiy tushuncha. Evrosiyaning asosiy xususiyatlari (maydonining kattaligi, shimoldan janubga cho'zilganligi va shimoliy yarim shardagi hamma geografik mintaqalarning namoyon bo'lganligi. Evropa qit'asining geologik tuzilishi va reliefi. Evropa qit'asining iqlim hosil qiluvchi omillari. Iqlim mintaqalari va tabiat zonalari. Ichki suvlari (daryolari, ko'llari, yer osti suvlari). Evropa tuproqlari, o'simlik va hayvonot dunyosi. Evropaning yirik regional tabiiy geografik o'lkalari. Shimoliy Evropa, Markaziy Evropa, Janubiy Evropa, Sharqiy Evropa. Osiyaning geologik tuzilishi va reliefi. Relief shakllarining xilma-xilligi. Osiyaning iqlimi va tabiat zonalari. Osiyo tuproqlari, o'simlik va hayvonot dunyosi. Yirik tabiiy geografik o'lkalari: G'arbiy Sibir, Sharqiy Sibir, Uzoq Sharq, Sharqiy Osiyo, Janubi-Sharqiy Osiyo, Markaziy Osiyo, O'rta Osiyo, Janubiy Osiyo, Janubi-g'arbiy Osiyo, Old Osiyo.

Reliefning juda xilma-xilligi, quruqlikning eng baland va past nuqtalarining shu materikda joylashganligi va h.k.). Siyosiy xaritasi va asosiy xalqlari. Materikning shakllanish tarixi. Qadimgi platformalar, kaledon, gersin va alp burmalanish bosqichlarida hosil bo'lgan geologik tuzilmalar va ularning relefda aks etishi. Reliefning asosiy shakllari. Vulqonli oblastlar. Foydali qazilmalari. Iqlimini hosil qiluvchi omillar. Ichki suvlari. Evrosiyaning tuproqlari, o'simlik va hayvonot dunyosi. Geografik mintaqalari va tabiat zonalari. Evrosiyaning yirik regional tabiiy geografik o'lkalari: Shimoliy Evropa, Markaziy Evropa, Janubiy Evropa, Sharqiy Evropa, g'arbiy Sibir, Sharqiy Sibir, Uzoq Sharq, Sharqiy Osiyo, Janubi-Sharqiy Osiyo, Markaziy Osiyo, O'rta Osiyo, Janubiy Osiyo, Janubi-g'arbiy Osiyo, Old Osiyo. Yirik regional tabiiy geografik o'lkalarning kichik tabiiy geografik o'lkalarga ajratilishi. Shimoliy Evropa: Fennoskandiya, Islandiya, O'rta Evropa yoki Germaniya-Polsha tekisliklari, Gersin Evropasi va Britaniya orollari tabiiy geografik o'lkalari. Har bir regional tabiiy geografik o'lkaning umumiy tabiiy geografik tasnifi: geografik o'rni, tektonikasi va geologik tuzilishi, foydali qazilmalari va reliefi, iqlimi, ichki suvlari, tuproqlari, o'simliklari va hayvonot dunyosi, tabiatiga inson faoliyatining ta'siri.

Shimoliy Amerika

Tabiiy geografik xususiyatlari. Shakllanish tarixi. Materikning tarkib topishidagi asosiy bosqichlar. Shimoliy Amerika platformasi, kaledon, gersin, kimmeriy, laramiy va alp burmalanishi oblastlari va ularning relefda aks etishi. Foydali qazilmalarini joylanish qonuniyatlari va ulardan foydalanish darajasi. To'rtlamchi davr muzliklarining relief shakllarini hosil bo'lishidagi ahamiyati. Asosiy relief shakllari.

Iqlimi. Iqlimini hosil qiluvchi omillar. Atrofidagi okeanlarning materik iqlimiga ta'siri. Iqlimni fasllar bo'yicha almashinishi. Iqlim mintaqalari va ularning ta'rif. Ichki suvlari. Daryo turlari, yirik daryolar ta'rif. Ko'llar va ularning kelib chiqishi. Suv resurslari.

O'simligi, tuproqlari va hayvonot dunyosi. O'simliklarining kelib chiqish markazlari va hozirgi o'simlik qoplamining shakllanish tarixi. Tuproq, o'simlik va hayvonot dunyosining tarqalish qonuniyatlari. O'simlik va hayvonot dunyosini muhofaza qilish masalalari. Milliy bog'lar, qo'riqxonalar va alohida qo'riqlanadigan joylar.

Geografik mintaqalar va tabiat zonalari, ularning joylanishining o'ziga xos xususiyatlari. Kordilera tog'laridagi balandlik mintaqalari. Landshaftlar va ularning inson tomonidan o'zlashtirilishi. Yirik regional tabiiy geografik o'lkalari: Kordilera tog'lari, Kordilera tog'laridan tashqaridagi sharq. Kordilera tog'laridan tashqaridagi sharq quyidagi kichik regional o'lkalarga ajratiladi: Grenlandiya, Kanada-Arktika to'plam orollari, Lavrentiya qirlari, Markaziy tekisliklar, Buyuk tekisliklar, Appalachi tog'lari, qirg'oq bo'yi tekisliklari. Kordilera tog'lari quyidagi kichik o'lkalarga ajratiladi: Alyaska Kordilerasi, Kanada Kordilerasi, Janubiy Kordilera, Meksika tog'ligi. Ularning umumiy tabiiy geografik tavsifi Evrosiyo o'lkalari uchun qabul qilingan tartibda amalga oshiriladi. Markaziy Amerika.

Janubiy Amerika

Geografik joylanishi, qiyofasi, o'lchamlari va tabiatining asosiy xususiyatlari, Shimoliy Amerika materigi bilan o'xshashligi va farqlari.

Shakllanish tarixi, reliefi va foydali qazilmalari. Janubiy Amerika platformasi, kaledon, gersin, mezozoy va alp burmalanish oblastlari. Sharqiy qismidagi yassi tog'lar va tekislik, pasttekisliklar. And burmalanish oblasti. Iqlimi. Iqlimini hosil qiluvchi omillar. Atrofidagi okeanlarning iqlimga ta'siri. (Peru va El-Nino oqimlari) Iqlimning fasllar bo'yicha almashinishi. Iqlim mintaqalari va ularning ta'rifi. Ichki suvlari. Asosiy daryolari, ularning ta'rifi. Ko'llari. Suv resurslari.

Tuproq, o'simlik qoplami va hayvonot dunyosining asosiy xususiyatlari. Zoogeografik oblastlari. Geografik mintaqalari va zonalari. Gileylar va gemigileylar. And tog'laridagi mintaqalar.

Yirik regional tabiiy geografik o'lkalari: And tog'lari, And tog'laridan tashqaridagi sharq. And tog'laridan tashqaridagi sharq quyidagi kichik tabiiy geografik o'lkalarga ajratiladi: Lyanos-Orinoko, Gviana yassi tog'ligi, Amazoniya, Braziliya yassi tog'ligi, Ichki tekisliklar, Kordilera oldi va Serra pampasi. And tog'lari quyidagi kichik o'lkalarga ajratiladi: Shimoliy And, Markaziy And, Subtropik And va Patagoniya And tog'lari. Ularning umumiy tabiiy geografik tasnifi.

Afrika

Materik geografik o'rnining asosiy xususiyatlari. Shakllanish tarixi, reliefi va foydali qazilmalari. Afrika platformasi va uning relefda aks etganligi. Baland va past Afrika. Shimoliy Afrika cho'llari. Buyuk Afrika yoriqlari. Paleozoy va Alp burmalanish oblastlari va ularning relefda aks etishi. Rudali foydali qazilmalarning baland Afrikada, neft, gaz, fosforit konlarining past Afrikada joylashganligi.

Iqlimi. Iqlimini hosil qiluvchi asosiy omillar. Yoz va qish fasllarida harorat, namlik va yog'inning taqsimlanishi. Iqlim mintaqalarining takrorlanishi (ekvatorial mintaqadan tashqari). Faunistik oblastlari, hayvonot dunyosining o'ziga xos

xususiyatlari. Tuproqlari va ularning hosil bo'lish jarayoni. Cho'llanish muammosi va uni yechish yo'llari. Asosiy qo'riqxonalari. Geografik mintaqalari va tabiat zonalari, ularning tavsifi.

Yirik regional tabiiy geografik o'lkalari: Past Afrika, Baland Afrika. Past Afrika quyidagi kichik tabiiy geografik o'lkalarga ajratiladi: Atlas tog'lari; Sahroi Kabir; Sudan-Gvineya; Kongo botig'i. Baland Afrika quyidagi kichik tabiiy geografik o'lkalarga ajratiladi: Sharqiy Afrika; Efiopiya-Somali; Janubiy Afrika. Ularning umumiy tabiiy geografik tasnifi.

Avstraliya va Yangi Zelandiya

Janubiy yarim sharda joylashganligi, o'lchamlari, o'ziga xos xususiyatlari. Tarkib topish tarixi, reliefi va foydali qazilmalari. Avstraliya platformasining tuzilishi va uni relefda aks etganligi (g'arbiy Avstraliya yassi tog'ligi, Markaziy tekislik), paleozoy burmalanish mintaqasi (Sharqiy Avstraliya tog'lari). Hozirgi vaqtdagi relief hosil qiluvchi omillar. Rudali foydali qazilmalar, oltin mintaqasi, neft-gaz va ko'mir havzalari.

Iqlimi va ichki suvlari. Iqlimini hosil qiluvchi omillar. Namlik va yog'inni taqsimlanishi. Iqlim mintaqalari. Daryolari. "Kriklar", sho'r ko'llar, yer osti suvlari (artezian havzalari).

Geografik mintaqalari va tabiat zonalari. Regional tabiiy geografik o'lkalari: g'arbiy Avstraliya, Markaziy tekislik va Sharqiy Avstraliya tog'lari. Yangi Zelandiya: Shimoliy va Janubiy orollar. Ularning umumiy tabiiy geografik tasnifi.

Okeaniya

Geografik joylanishi. Tabiatning asosiy xususiyatlari. Okean ta'siridagi landshaftlarning keng tarqalganligi. Geologik tuzilish va reliefi. Mezozoy va kaynozoy burmalanish mintaqalari va janubi-g'arbiy Okeaniya orollarining hosil bo'lishi. Vulqonlar otilishi. Mikroneziya va Polineziya orollarining hosil bo'lishi. Tropik mintaqalarda okean sathining o'zgarishi va marjon orollarining hosil bo'lishi. Asosiy relief shakllari. Foydali qazilmalari.

Iqlimi va ichki suvlari. Havo massalari va ularning harakati, harorat, yog'inlar, tropik siklonlar. Daryolari va ularning asosiy xususiyati (kaltaligi, asosan yomg'irdan to'yinishi, sharshara va ostonalarning ko'pligi va h.k.). Ko'llari, yer osti suvlari.

Tuproq-o'simlik qoplami va hayvonot dunyosi. Tuproqlarning, o'simliklarning asosiy turlari. Nam tropik mangra o'rmonlari, savannalari. Hayvonot dunyosining o'ziga xos xususiyatlari.

Tabiiy geografik o'lkalari: Melaneziya, Mikroneziya, Polineziya, Yangi Zelandiya. Ularning umumiy tabiiy geografik tasnifi qabul qilingan tartibda amalga oshiriladi.

Antarktida

Qutb doirasi ichida joylashgan yagona materik ekanligi. Tabiatining asosiy qirralari, o'lchamlari. shakllanish tarixi. Muz usti va osti reliefi. Muzning qalinligi, muzning turlari. Shelf muzliklari. "Vohalar". Iqlimining o'ziga xos xususiyatlari.

O'simlik va hayvonot dunyosi. G'arbiy Antraktida, Sharqiy Antraktida. Ularning umumiy tabiiy geografik tasnifi.

II-Qism. Jahon mamlakatlari iqtisodiy va ijtimoiy geografiyasi

Dunyoning hozirgi zamon siyosiy xaritasi, jahon mamlakatlarining sotsialiqtisodiy guruhlar

Dunyoning siyosiy xaritasi va uning shakllanish xususiyatlari. Jahon mamlakatlarining umumiy ta'rif, hududi va aholi soni. Mamlakatlarning davlat tuzumi. YaIM bo'yicha mamlakatlar tavsifi. Davlatlarning tiplari. O'tish iqtisodiyoti, rivojlangan va rivojlanayotgan davlatlar. Anklav va eksklav mamlakatlar.

Jahon tabiiy resurslari geografiyasi. Ekologik muammolar

Jahon tabiiy resurslarining turlari. Agroiqlim resurslari. Er-suv resurslari. Hidroenergetika resurslari. Foydali qazilmalar geografiyasi. Dunyo okeani resurslari. Tabiat-jamiyatning o'zaro ta'siri va uning oqibatlari. Jahon va uning mintaqalarida geoekologik muammolar.

Jahon aholisi

Jahon aholisi soni va o'sishi. Aholi zichligi va joylashuvi. Aholi takror barpo bo'lishi. «Demografik portlash» va uning oqibatlari. Dunyo mintaqalarida demografik o'tish davrining xususiyatlari. Dunyoning turli mintaqalaridagi asosiy demografik ko'rsatkichlar. BMTning demografik prognozi. Zamonaviy xalqaro migratsiya va uning iqtisodiy rivojlanishga ta'siri. Mehnat resurslari, ishsizlik muammosi va ularning regional xususiyatlari.

Jahon urbanizatsiyasi

Urbanizatsiya va unga ta'sir etuvchi omillar. Shahar va qishloq aholisi. Jahon urbanizatsiyasining mintaqaviy xususiyatlari. Suburbanizatsiya. Dunyoviy shaharlar, yirik aglomeratsiyalar, megalopolislar. Poytaxt shaharlar va ularning iqtisodiy salohiyati.

Xalqaro mehnat taqsimoti va unga ta'sir etuvchi omillar

Xalqaro mehnat taqsimotining shakllanishi. Hududiy mehnat taqsimoti. Xalqaro va rayonlararo mehnat taqsimoti. Adam Smitning mutlaq afzallik nazariyasi. David Rikardoning nisbiy (qiyosiy) qulaylik qonuni. Xalqaro mehnat taqsimoti va jahon xo'jaligining shakllanishi. Xalqaro mehnat taqsimoti va uning omillari.

Jahon xo'jaligi

Jahon xo'jaligi va uning tarmoqlar tarkibi. Jahon xo'jaligining shakllanish va rivojlanish bosqichlari. Evropa mamlakatlari iqtisodiyotining rivojlanishi. Manufakturaning yuzaga kelishi. Buyuk geografik kashfiyotlar.

Eng muhim texnik kashfiyotlar. Evropa va Shimoliy Amerika mamlakatlaridagi sanoat inqilobining dunyo mintaqalari iqtisodiy rivojlanishiga ta'siri. Mustamlaka tuzumi.

Hozirgi zamon rivojlanayotgan mamlakatlari iqtisodiyotining yuqori su'atda o'sishiga ta'sir etuvchi omillar.

Jahon sanoati

Sanoatni hududiy tashkil etish omillari. Xomashyo, energetika, mehnat resurslari, transport va ekologik omillar. Jahon sanoatining tarmoqlar tarkibi. Yoqilg'i sanoati va uning tarmoqlari. Ko'mir sanoati geografiyasi. Jahon neft zahirasi va uni qazib olish. Gaz sanoati. Jahon energetika sanoati. Jahonda elektroenergiya ishlab chiqarish. Qora va rangli metallurgiya. Po'lat ishlab chiqarish va eksport qilish. Jahon mashinasozligi. Rivojlangan mamlakatlarda fantalab mashinasozlik sanoatining mujassamlashuvi. Avtomobilsozlik. Kimyo sanoati. O'rmon sanoati. Engil sanoat. Oziq-ovqat sanoati. Jahon sanoatining hududiy tarkibi va rivojlanishidagi o'zgarishlar.

Jahon qishloq xo'jaligi

Jahon qishloq xo'jaligi va uning tarmoqlar tarkibi. Dehqonchilik: donli ekinlar, texnika ekinlari, moyli ekinlar, sabzavotchilik, bog'dorchilik va uzumchilik. Chorvachilik. Qoramolchilik. Cho'chqachilik. Qo'ychilik. Parrandachilik va boshqalar.

Fan-texnika inqilobining jahon qishloq xo'jaligiga ta'siri. Intensiv va ekstensiv qishloq xo'jaligi. Global oziq-ovqat muammosi.

Jahon transporti

Transportning turlari. Mamlakatlararo iqtisodiy aloqalarda transportning tutgan o'rni. Jahon transportining yuk tashish tarkibi. Dengiz transporti. Globallashuv jarayonlari va unda transportning ahamiyati. O'zbekiston transporti

Xalqaro iqtisodiy integratsiya va globallashuv jarayonlari

Xalqaro iqtisodiy integratsiya. Integratsiya va globallashuv jarayonlari. Xalqaro iqtisodiy aloqalarning turlari. Erkin iqtisodiy zonalar. Integratsiya birlashmalarida O'zbekistonning ishtiroki. Transmilliy kompaniyalar geografiyasi. Dunyoning yirik iqtisodiy-ijtimoiy va geosiyosiy mintaqalari.

Jahonning regional tafsifi Evropa mamlakatlari

Evropa siyosiy xaritasi, uning jahon iqtisodiyotida tutgan o'rni. Subregionlari. Yirik davlatlari va ularning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishi. G'arbiy Evropa aholisi. Shimoliy Evropa mamlakatlari. Evropaning O'rtadengizbo'yi davlatlari.

Germaniya. Iqtisodiy geografik o'rni, tabiiy sharoiti va resurslari. Aholisi va mehnatda bandlik. Iqtisodiyoti. Transporti va tashqi iqtisodiy aloqalari. Birlashgan Germaniyaning iqtisodiy rivojlanish muammolari va istiqbollari. Ichki tafovutlari.

Buyuk Britaniya. Iqtisodiy geografik oʻrni, tabiiy sharoiti va mineral resurslari. Ularning mamlakat xoʻjaligini rivojlantirishdagi ahamiyati. Sanoatining rivojlangan tarmoqlari. Qishloq xoʻjaligi. Tashqi iqtisodiy aloqalari.

Fransiya. Mineral resurslarini xoʻjalikda tutgan oʻrni. Aholisi va mehnat resurslari. Sanoat ishlab chiqarishining ixtisoslashuvi va hududiy tarkibi xususiyatlari. Fransiya va Oʻzbekiston iqtisodiy munosabatlari.

Italiya. Iqtisodiy geografik oʻrnining oʻziga xosligi. Aholisi va mehnat resurslari. Iqtisodiyoti. Turizmni mamlakat iqtisodiyotidagi ahamiyati. Ichki tafovutlari. Oʻzbekiston - Italiya hamkorligi.

MDH va Sharqiy Evropa davlatlari

Sharqiy Evropaning oʻtish iqtisodiyoti davlatlari. Tabiiy, mineral xomashyo, demografik, geosiyosiy, transport-kommunikatsiya va ishlab chiqarish salohiyati. Ukraina. Moldaviya. Belorussiya mamlakatlari. Rossiyaga iqtisodiy geografik tavsif. Oʻzbekistonga qoʻshni MDH tarkibidagi mamlakatlar: Qozogʻiston, Qirgʻiziston, Tojikiston, Turkmaniston. Janubiy Kavkaz davlatlari (Zakavkazya). Ozarbayjon. Armaniston.

Osiyo mamlakatlari

Sharqiy Osiyoning rivojlangan davlatlari. Yaponiyaning jahon ilmiy-texnika taraqqiyotida tutgan oʻrni. Yaponiyaning iqtisodiy tajribasi. Zamonaviy yaponiya Osiyo moʻjizasi. Osiyo Janubiy Koreyaning iqtisodiy rivojlanishi. Xitoy iqtisodiyoti.

Janubiy-sharqiy Osiyo davlatlari. Janubiy-sharqiy Osiyo mamlakatlari madaniy geografiyasi. Indoneziya. Osiyoning yangi industrial mamlakatlari.

Janubiy Osiyo. Hindiston. Iqtisodiy geografik oʻrni va tabiiy resurslari. Aholisi. Xoʻjaligi. Oʻzbekistonning Osiyo mamlakatlari bilan iqtisodiy hamkorligi.

Shimoliy Amerika davlatlari

AQSh. Iqtisodiy geografik oʻrni. Sanoat tarmoqlari va ularning joylashuvi. Qishloq xoʻjaligi. Transporti va tashqi iqtisodiy aloqalari. Iqtisodiy rayonlari. AQSh-Oʻzbekiston hamkorligi.

Kanada. Iqtisodiy geografik oʻrni va tabiiy resurslari. Aholisi. Mamlakat xoʻjaligida oʻrmon va yogʻochsozlik sanoatining ahamiyati. Qishloq xoʻjaligi. Tashqi iqtisodiy aloqalari.

Lotin Amerika davlatlari

Tabiiy resurslari. Aholisi. Zamonaviy Lotin Amerikasi davlatlari iqtisodiyotining rivojlanishi. Braziliya. Iqtisodiy geografik oʻrni va tabiiy resurslari. Aholisi va xoʻjaligi. Ichki tafovutlari.

Afrika davlatlari

Shimoliy Afrika davlatlari. Misr, Jazoir. Iqtisodiy geografik o'рни va tabiiy resurslari. Aholisi. Mintaqa iqtisodiyotining tarmoqlar va hududiy tarkibi, ijtimoiy-iqtisodiy, madaniy rivojlanish xususiyatlari.

Tropik Afrika davlatlari. Iqtisodiy geografik o'рни va tabiiy resurslari. Aholisi. Xo'jaligi. Agrar soha va uning hududiy tashkil etilishi. Rivojlanish muammolari.

Janubiy Afrika davlatlari. JAR. Xo'jaligidagi yetakchi tarmoqlar. Rangdor va nodir metallar. Foydali qazilmalarning xo'jalikni rivojlantirishdagi ahamiyati.

Avstraliya va Okeaniya

Avstraliya davlatining makroiqtisodiy va ijtimoiy rivojlanish ko'rsatkichlari. Xalqaro mehnat taqsimotida tutgan o'рни. Xo'jaligidagi o'ziga xos xususiyatlar. Sanoatining asosiy tarmoqlari. Qishloq xo'jaligi. Chorvachilik. Yangi Zelandiya.

Okeaniya davlatlari rivojlanishining asosiy muammolari. Global isish va dunyo okeani sathining ko'tarilishi xavfi.

III-qism. O'rta Osiyo tabiiy geografiyasi

Kirish

O'rta Osiyo tabiiy geografiya kursining maqsad va vazifalari, ob'ekti, predmeti, boshqa fanlar bilan aloqalari. Regional tabiiy geografiyaning geografik fanlar tizimidagi o'рни.

O'rta Osiyo tabiiy geografik o'lkasining hududiy qamrovi va o'ziga xos xususiyatlari

O'rta Osiyo tabiiy geografik o'lkasining geografik o'рни, maydoni va chegaralari. Yondosh tabiiy geografik o'lkalar, ularning O'rta Osiyo bilan aloqadorligi, tabiatining o'xshash tomonlari va tavofutlari. O'lka tabiatining o'ziga xos xususiyatlari.

O'rta Osiyoni tabiiy geografik o'rganish bosqichlari

Ayrim olimlarning va yetakchi ilmiy maktablarning O'rta Osiyo tabiatini o'rganishga qo'shgan hissasi. O'rta Osiyoni tabiiy-geografik o'rganilganligini baholash.

O'rta Osiyoning geologik tuzilishi, geologik taraqqiyot tarixi

O'rta Osiyo hududidagi asosiy tektonik strukturalar. O'rta Osiyo hududining geologik tuzilishi tarixi. Neogen-to'rtlamchi davrgacha bo'lgan geologik tarixiga qisqa tavsif. Paleozoy, mezozoy va kaynazoy davrlarining paleogeografik rivojlanish tarixi. O'rta Osiyo hududida bo'lib o'tgan asosiy tog' paydo bo'lish (burmalanish) bosqichlari (Kaledon, Gersin, Alp, yangi tektonik harakatlar). Paleozoy, mezozoy va kaynazoy davrlari cho'kindi, otqindi va metamorfik tog' jinslariga qisqa tavsif,

ularning tarqalishi, yotqizish sharoitlari, qalinligi, litologik tarkibi. Foydali qazilma konlarining tarqalishi.

O'rta Osiyo hududining neogen-to'rtlamchi davrdagi geologik rivojlanish tarixi. Bu davrda sodir bo'lgan muhim paleogeografik voqealar va jarayonlar (yangi tektonik harakatlar, iqlim o'zgarishi, qadimgi muzliklarning vujudga kelishi, lyosslarning hosil bo'lishi, Kaspiy dengizi transgressiyalari, daryolar yo'nalishining o'zgarishi).

O'rta Osiyo hududi Er yuzasining tuzilish

O'rta Osiyo hududi yer yuzasining xilma-xilligi va tabiiy geografik komponentlar bilan bog'liqligi. O'rta Osiyo relefining tarkib topishida yangi tektonik harakatlar, qadimgi va hozirgi zamon muzliklari, eol, erozion va boshqa denudatsion va akkumulyativ jarayonlarning ahamiyati.

O'rta Osiyoning tog'li qismidagi tog' tizmalari, tog' oralig'i botiqlari, tekislangan yuzalar, ularning geografik joylanishi, dengiz sathidan balandligi, muhim cho'qqilari. O'rta Osiyoning tog'li qismidagi asosiy balanlik relief mintaqalari va ularga xos relief shakllari (muzlik, erozion, denudatsion, gravitatsion, karst va boshqalar). Markaziy Qozog'iston past tog'liklari, uning hududidagi tog' tizmalari, qirlar, denudatsion va akkumulyativ tekisliklar, melkosopochniklar. Turon tekisligi, uning hududidagi toh tizmalari, qirlar, platolar, botiqlar, qum massivlari, tog' oldi prolyuvial tekisliklari, allyuvial tekisliklar va pasttekisliklar, dengiz pasttekisliklari, deltalar, taqirlar, sho'rxoklar, qadimgi daryo o'zanlari, karst relief shakllari va boshqalar. Ularning tarqalishi va hosil bo'lishi.

O'rta Osiyo iqlimi

O'rta Osiyo iqlimining umumiy tavsifi iqlim hosil qiluvchi omillari: geografik o'rni va u bilan bog'liq quyosh radiatsiyasi, atmosfera sirkulyatsiyasi (havo masalarining turlari va ularning almashinib turishi), yer yuzasining tuzilishi va holati, inson xo'jalik faoliyatining ta'siri. Iqlim elementlarining hududiy va mavsumiy taqsimlanishi. Yillik, yanvar va iyul izotermalarining joylashish xususiyatlari va ularga tavsif berish. Yog'inlar va ularning hududiy taqsimlanish qonuniyatlari. Qor qoplami va erimay turish davrining hudud bo'ylab o'zgarib borishi. Mutlaq va nisbiy namliklar, ularning haroratga bog'liq ravishda o'zgarishi. Bug'lanish va mumkin bo'lgan bug'lanish. O'rta Osiyo iqlimidagi tavofutlari. Iqlimiy va agroiqlimiy rayonlashtirish. Iqlimning o'zgarishi. Iqlimga inson xo'jalik faoliyatining ta'siri. Iqlimni xo'jalik nuqtai nazaridan baholash.

O'rta Osiyoning ichki suvlari

O'rta Osiyo ichki suvlarining tabiatning boshqa komponentlariga (iqlimi, yer yuzasining tuzilishi va boshqalar) bog'liqligi va hududiy joylanish qonuniyatlari. Ichki suvlarining taqsimlanishiga inson xo'jalik faoliyatining ta'siri.

Daryolari, ularning mustaqil havzalarga ajralishi. Daryolarning zichligi va oqimi. Daryolar oqimining hududiy va mavsumiy o'zgarishi, daryo havzalari bo'yisa

taqsimlanishi. Daryolarning to'yinishi va rejimi bo'yicha guruhlarga bo'linishi va ularning tasnifi. Daryolarning xo'jalikdagi ahamiyati. Daryolar suvini ifloslovchi manbalar va ularning muhofaza qilishga qaratilgan chora-tadbirlar.

Ko'llari, ularning hudud bo'ylab tarqalishi, botiqlainining kelib chiqishi jihatidan guruhlarga (tektonik, to'g'on, muzlik, karst, antropogen) bo'linishi. Ko'llarning xo'jalikdagi ahamiyati va ularni muhofaza qilish. Kaspiy va Orol dengizi, Balxash ko'li, ularning muammolari.

Er osti suvlari, ularning hosil bo'lishi va tarqalish qonuniyatlari. Er osti suvlarining asosiy turlari (grunt, qatlamlararo, karst). Artezian havzalari, ularning tarqalishida hududning tektonik tuzilishining ahamiyati. Mineral va termal suvlari, ulardan foydalanish. Er osti suvlaridan xalq xo'jaliklarining turli tarmoqlarida foydalanish va muhofaza qilish.

Hozirgi zamon muzliklari, ularning hududiy tarqalishi. Atmosfera havosining ifloslanishi ta'sirida muzliklarning erish jarayonining tezlashuvi va uni oldini olish muammolari.

O'rta Osiyo hududida barpo etilgan suv omborlari va kanallari, ularning tabiatga ta'siri va xalq xo'jaligidagi ahamiyati. Kaspiy va Orol dengizlari muammolari.

O'rta Osiyoning tuproq qoplami

O'rta Osiyo hududida tuproq qatlamining hosil bo'lishi va tarqalishining ona jins, iqlim, relef, yer osti suvlari, o'simliklari bilan bog'liqligi. Tuproqning gorizontal, vertikal va intrazonal tarqalishi va asosiy xususiyatlari. O'rta Osiyo tekislik, tog' oldi va tog' qismlaridagi asosiy tuproq turlari va ularning tavsifi. Tuproqlarni muhofaza qilish chora-tadbirlari va oqilona foydalanish. Cho'l haqidagi ta'limotning yaratilishi va O'rta Osiyo cho'llarining zonal hamda litologik tiplari. Cho'llanish.

O'rta Osiyoning o'simlik qoplami

O'rta Osiyo o'simliklarining xilma-xilligi. Ularning relef, iqlim, tuproq qoplami va boshqa tabiiy geografik komponentlariga bog'liq holda hududiy tarqalishi. O'simliklarning asosiy turlari, ularning gorizontal, vertikal va intrazonal tarqalishi. Dasht chala cho'l, cho'l o'simliklari. O'simlik boyliklari, ularning inson xo'jalik faoliyati ta'sirida o'zgarishi. O'simlik boyliklaridan oqilona foydalanish va muhofaza qilish.

O'rta Osiyoning hayvonot dunyosi va maxsus muhofaza qilinadigan hududlari

O'rta Osiyo hayvonot dunyosining xilma-xilligi va hayvonlarning hudud tabiiy sharoitiga moslashuvi. Hayvonlarning asosiy turlari va ularning tabiat komponentlariga (relef, iqlim, substrat va boshqalar) bog'liq holda gorizontal, vertikal va intrazonallik bo'yicha o'zgarishi. Hayvonlarga inson ta'siri. Hayvonlarning xo'jalikdagi ahamiyati va ularni muhofaza qilish.

O'rta Osiyo tabiatini muhofaza qilishda qo'riqxonalar, xalq (milliy) bog'lari va buyurtmaxonalar, jamoat tashkilotlari, ekologik ta'lim va tarbiyaning ahamiyati. O'rta

Osiyo hududida bapo etilgan qo'riqxonalar, xalq (milliy) bog'lari, buyurtmaxonalar, ularning turlari, ularda olib borilayotgan ilmiy va muhofaza ishlari.

O'rta Osiyoni tabiiy geografik rayonlashtirish.

O'rta Osiyoni tabiiy geografik rayonlashtirish tajribalari tahlili. O'rta Osiyoni tabiiy geografik rayonlashtirish tamoyillari va taksonomik birliklari (provinsiya, kichik provinsiya, okrug, rayon).

Markaziy Qozog'iston provinsiyasi

Umumiy tavsif. Geografik va tabiiy geografik o'rni, chegaralari, maydoni. Geologik tarixi. Tektonikasi va u bilan hozirgi orografik tuzilishining bog'liqligi. Paleogeografiyasi. Pleystotsen. Orografiya. Geomorfologik tuzilishi. Iqlimining xususiyatlari. Daryolari, ko'llari, botqoqliklari, grunt suvlari. Kanallari, suv omborlari. O'simlik qoplami. Tuproqlari. Hayvonot dunyosi. Provinsiyada ajratilgan tabiiygeografik okruglarga (Qozog'iston past tog'lari okrug, To'rg'ay supasimon o'lkasi, Orol okrug, Orolbo'yi qumli cho'llari. Betpaqdala. Ustyurt.) tabiiy geografik tavsif.

Jung'oriya-Tyanshan provinsiyasi

Jung'oriya-Tyanshan provinsiyasining tavsifida keltirilgan tartib asosida Jung'oriyaTyanshan provinsiyasiga, unda ajratilgan kichik tekislik provinsiyasi tarkibidagi

Balxashbo'yi-Muyunqum okrugiga, tog'li provinsiyasidagi Shimoliy Tyanshan, Markaziy Tyanshan, Sharqiy Qozog'iston tog'li okrugiga tavsif.

Turon provinsiyasi

Yuqorida qayd qilingan tartib asosida Turon provinsiyasiga, unda ajratilgan tekislik kichik provinsiyasi tarkibidagi O'zboyorti, Shimoliy Qoraqum, Quyi Zarafshon, G'arbiy Turkiston, Markaziy Qoraqum, Tajan-Murg'ob okruglariga, tog'li kichik provinsiyasida ajratilgan Farg'ona, Janubiy yosh tog'lar, Yuqori Zarafshon, Yuqori Amudaryo, Qashqadaryo, O'rta Sirdaryo, Pomir okruglariga tavsif.

Yangi iqtisodiy munosabatlar sharoitida (bozor iqtisodiyoti) O'rta Osiyoni regional tabiiy-geografik o'rganishdagi asosiy muammolar

IV-qism O'rta Osiyo iqtisodiy va ijtimoiy geografiyasi

O'rta Osiyo davlatlarining dunyo siyosiy va iqtisodiy tizimida tutgan o'rni

O'rta Osiyo iqtisodiy va ijtimoiy geografiyasi iqtisodiy va sotsial geografiyaning ajralmas tarmog'i ekanligi. O'rta Osiyo va Markaziy Osiyo atamalari. O'rta Osiyo mintaqasi davlatlarining shakllanish tarixi, tabiiy, iqtisodiy geografik o'rni, chegaralari.

O'rta Osiyo davlatlarining geosiyosiy va geostrategik holati.

O'rta Osiyo davlatlarining siyosiy geografik o'rni va uning mintaqa rivojlanishiga ta'siri. 1990-yillardagi iqtisodiy-ijtimoiy va siyosiy o'zgarishlar. O'rta Osiyo davlatlarining bozor munosabatlariga o'tishi. Zamonaviy rivojlanishi, o'zaro munosabatlar va muammolar.

O'rta Osiyoning tabiiy sharoiti va tabiiy resurslariga iqtisodiy geografik baho berish

O'rta Osiyo davlatlari tabiiy sharoiti va tabiiy resurslarining xilma xilligi, ularga mos holda turlicha xo'jalik faoliyati turlarining shakllanishi.

Iqlim sharoitlari- agroiklim resurslari, suv manbalari, harorat va yog'in miqdorini taqsimlanishining qishloq xo'jaligi va uning tarmoqlarini hududiy tashkil etishga ta'siri.

O'rta Osiyo o'lkasi davlatlari reliefi. Uning qishloq xo'jaligi, qurilish, sanoat korxonalarini joylashtirish va aholini hududiy tashkil etishga ta'siri.

O'lkaning tabiiy resurslari: yer resurslari, qazilma boyliklari, suv resurslari, rekreatsiya va biologik resurslari. Davlatlarning tabiiy-mineral resurs salohiyati, zahiralari Ularning xo'jalik va aholini joylashuviga ta'siri. O'rta Osiyo davlatlarida tabiiy boyliklarning joylashish xususiyatlari va ularning davlatlarning iqtisodiy-ijtimoiy rivojlanishidagi roli.

Aholisi

Mintaqaning demografik salohiyati, uning tarkib topish tarixi, aholining tabiiy ko'payishi, diniy, jinsiy, yosh tarkibi. Milliy tarkibi, uning tarixiy davrlarda o'zgarishi. O'rta Osiyo davlatlari aholisining joylashuv xususiyatlari: tog', cho'l, tekislik, vohalarda aholi zichligining o'zgarishi, shahar va qishloq aholisi, urbanizatsiya, yirik shahar va shahar aglomeratsiyalari, mintaqada urbanizatsiya. Aholi migratsiyasi, uning sabab va oqibatlari. O'rta Osiyoda mehnat resurslari, aholining iqtisodiyot tarmoqlarida bandligi. Demografik muammolarni kelib chiqish sabablari, ularni hal etishga davlatlarning e'tibori, olib borilayotgan chora-tadbirlar va islohotlar haqida ma'lumot.

Xo'jaligining umumiy ta'rifi

Mintaqa xo'jaligining tarixiy shakllanishi va rivojlanishi. Xalqaro mehnat taqsimotida tutgan o'rni. YalMning tarmoqlar va hududiy tarkibi. 1990- yillarda iqtisodiy inqiroz yuz berishining sabablari va undan chiqish uchun olib borilayotgan davlatlarning qat'iy siyosati, qabul qilingan davlat qarorlari va farmonlari, islohotlarning amalga oshirilishi. Mintaqa xo'jaligini yangi iqtisodiy va ijtimoiy sharoitda rivojlanish xususiyatlari, xorijiy investitsiyalarning jalb etilishi, yangi mulkchilik shakllarining vujudga kelishi. Davlatlarning tabiiy –demografik salohiyati, umumjahon va regional miqyosda mehnat taqsimotida tutgan o'rni va ahamiyatini baholash.

Sanoati

O'rta Osiyo davlatlarida sanoatning tarkib topishi, tarixiy rivojlanishi. Hududiy va tarmoqlar tarkibi, uning o'zgarishi va sabablari. Xorijiy investitsiyalarning sanoatga jalb etilishi. Undiruvchi va qayta ishlovchi tarmoqlar. Davlatlar miqyosida ularning tashkil etilishi. Yirik sanoat markazlari va rayonlari, ularning ixtisoslashuvi.

Yoqilg'i- energetika kompleksi, uning asosiy markazlari va rivojlanishi. Qora va rangli metallurgiya tarmoqlari. Ularning asosiy markazlari, joylashuvi. Mashinasozlik sanoati va uning kelajagi, asosiy tarmoqlari va ixtisoslashuvi. Kimyo sanoati va uning asosiy muammolari. Engil va oziq-ovqat sanoati va ularning istiqbollari.

Qishloq xo'jaligi

Qishloq xo'jaligining bozor munosabatlari sharoitida rivojlanishi, mulkchilikning turli shakllarini vujudga kelishi, xo'jalik tuzilmalari. Qishloq xo'jaligining rivojlanish xususiyatlarini o'tgan davr bilan taqqoslash. Qishloq xo'jaligining turli sohalariga: dehqonchilik, chorvachilik va uning tarmoqlariga ta'rif berish. Qishloq xo'jaligining YaIMda tutgan o'rni. Rivojlanishining hududiy xususiyatlari va asosiy muammolari.

O'rta Osiyo davlatlarining qishloq xo'jaligi tarmoqlariga ixtisoslashuvi. Davlatlarning qishloq xo'jaligini rivojlantirishga qaratilgan siyosati. Asosiy muammolari, ularni hal etish yo'nalishlari.

Transport va tashqi iqtisodiy aloqalari

O'rta Osiyo davlatlarida transportning turlari, ularni tashkil etish, quruqlik transporti-temir yo'l, avtomobil va quvur transportining tashkil etilishi va ulardan foydalanish. Suv transporti, turlari va geografiyasi. O'rta Osiyo transport muammolari, ularni hal etish uchun olib borilayotgan tadbirlar. Yangi qurilayotgan va rejalashtirilayotgan yo'llar.

Tashqi iqtisodiy aloqalar. Ularning asosiy yo'nalishlari. Yaqin va Uzoq, xorij davlatlari bilan O'rta Osiyo davlatlarining olib borayotgan iqtisodiy aloqalari, eksport va import mahsulotlari, O'zbekistonning qo'shni davlatlar bilan tashqi iqtisodiy aloqalari tarkibi, asosiy muammolari.

Qozog'iston Respublikasi

Qozog'iston geografik o'rnining o'ziga xos jihatlari. Tabiiy boyliklari va ularning joylashuvi. Qozog'iston Respublikasining MDH va xalqaro mehnat taqsimotida tutgan o'rni. Respublikaning ma'muriy-hududiy bo'linishi, boshqaruv tizimi.

Aholi soni va dinamikasi. Tabiiy va mexanik o'sishi. Aholisining diniy, milliy va yosh-jins tarkibi. Aholining iqtisodiyot tarmoqlarida bandligi. Shahar va qishloq aholisi. Aholi manzilgohlari, ularning joylashuv xususiyatlari.

Iqtisodiyotning o'ziga xos xususiyatlari. Sanoati va qishloq xo'jaligi. Ularning tarmoqlar va hududiy tarkibi. Transport turlari, ulardan foydalanish. Tashqi iqtisodiy aloqalar, O'zbekiston-Qozog'iston munosabatlari, iqtisodiy tafovutlari va asosiy muammolari.

Qirg'iziston Respublikasi

Davlatning tarkib topishi, tarixi, geografik o'rni, tabiiy sharoiti va tabiiy resurs salohiyati, ularga xo'jalik nuqtai nazardan baho berish. Qirg'izistonning O'rta Osiyoda tutgan o'rni.

Aholisi va uning joylashuv xususiyatlari. Aholining diniy, milliy, yosh-jins tarkibi. Iqtisodiyotining asosiy ixtisoslashgan tarmoqlari. Sanoati, agrosanoat majmuasi. Transporti, uning turlari. Qirg'izistonning yaqin va uzoq xorij davlatlari bilan iqtisodiy –savdo aloqalari. O'zbekiston-Qirg'iziston munosabatlari. Davlatning ichki tafovutlari, asosiy muammolari.

Tojikiston Respublikasi

Tojikiston Respublikasining Markaziy Osiyoda tutgan o'rni, geografik o'rni, chegaralari, qo'shni davlatlar. Davlatning tabiiy resurs salohiyati, tabiiy sharoiti va xo'jalik yuritishda uning asosiy muammolari.

Sanoati: qazib olish va qayta ishlash sanoati. Tojikiston xo'jaligining mustaqillik yillarida rivojlanishi.

Sanoati va qishloq xo'jaligining ixtisoslashgan tarmoqlari. Transport va tashqi iqtisodiy aloqalar rivojlanishining asosiy muammolari. O'rta Osiyo davlatlaridagi integratsiya jaryonlarida Tojikistonning roli.

Turkmaniston Respublikasi

Turkmaniston Respublikasining tarkib topish tarixi. Geografik o'rning ijobiy va salbiy jihatlari, tabiiy sharoiti, tabiiy resurs salohiyati-agroiqlim, suv, rekreatsiya resurslari. Foydali qazilmalarning turlari, joylashish xususiyatlari.

Sanoati va uning asosiy tarmoqlari: yoqilg'i sanoati (gaz, neft, ko'mir), asosiy rayonlari; rangli va qora metallurgiya sanoatining istiqbollari va muammolari. Mashinasozlik va uning asosiy markazlari. Kimyo sanoati, uning tarmoqlari, mamlakat hayotida tutgan o'rni. Engil sanoatning ixtisoslashgan tarmoqlari, gilam to'qish sanoati.

Qishloq xo'jaligi. Chorvachilik, dehqonchilik, uning hududiy va tarmoqlar tarkibi. G'allachilik va paxtachilikning rivojlanishi. Transporti va tashqi iqtisodiy aloqalari. O'zbekiston-Turkmaniston munosabatlari. Iqtisodiy rayonlari va asosiy muammolari.

O'zbekiston geografiyasi fanning nazariy mashg'ulotlari mazmuni

I-Qism. O'zbekiston tabiiy geografiyasi

Regional tabiiy geografiyaning ob'ekti va predmeti

Umumiy tushunchalar. Regional ko'lamdagi tabiiy geografik komplekslarning makonda tarqalishini va shakllanishini belgilovchi omillar. Tabiiy geografik komplekslar iyerarxiyasi (taksonomik tizimi). Er landshaft qobig'ining tarkib topish shakllari: kenglik tabiat zonalari va balandlik mintaqalari. Tabiatni o'rganishda tarixiy,

genetik, evolyutsion va funksional yondashuv. Kompleks tabiiy geografik rayonlashtirish – regional tabiiy geografiyaning metodologik asosi.

O'zbekiston tabiiy geografiyasi o'quv kursining xo'jalikni rivojlantirishga, bu jarayonda vujudga keladigan muammolarni hal qilishga hamda atrof-muhitni va yirik hududiy ishlab chiqarish majmualarini sifat jihatdan o'zgartirishning ilmiy asoslarini yaratishga qaratilganligi.

O'zbekiston tabiatini geografik o'rganish tarixi bosqichlari. Ayrim olimlar va yetakchi ilmiy maktablarning O'zbekiston tabiatini o'rganishga qo'shgan hissasi. O'zbekistonda geografiya fanida shakllangan asosiy ilmiy yo'nalish va maktablar.

O'zbekiston tabiatini shakllantiruvchi omillar

O'zbekistonning geografik o'rni, chegaralari, maydoni. Eng muhim landshaftgeografik xususiyatlari. O'zbekiston tabiatini shakllanishining asosiy qonuniyatlari, landshaftlarning paydo bo'lishi va rivojlanishi.

Tektonikasi va geologik tarixi

Er po'stining hozirgi kundagi epeyrogenik harakatlari. Zilzilalar. O'zbekistonning seysmik rayonlari. Orografik tuzilishi. Relif rang-barang tabiiy sharoitni shakllantiruvchi omil. Morfostruktura va morfoskulptura relif shakllarining genezisi hamda geografiyasi. O'zbekiston relefini turlarga ajratish masalalari va hududini geomorfologik rayonlashtirish.

O'zbekiston iqlimi

O'zbekiston iqlimiga umumiy tavsif. Landshaftlarning shakllanishida muhim o'rin tutuvchi iqlim hosil qiluvchi omillar tahlili. Iqlim mintaqalarini va zonalarining shakllanishi. Havo haroratining o'rtacha yillik, yanvar va iyul oylaridagi taqsimlanishi. Termik resurslari va ularning qishloq xo'jaligidagi ahamiyati. Havo namligi, bug'lanish, yog'inlarning yillik taqsimlanishi. Namlik resurslari va ularning qishloq xo'jaligidagi ahamiyati. Qor qoplami. Shamollar va ularning turlari. O'zbekistonda atmosfera havosining tozaligini saqlash muammolari.

O'zbekistonning ichki suvlari

Suv oqimining hosil bo'lishi va yillik taqsimlanishi. Daryolarning to'yinishi, suv sarfi va loyqaligi. Sel hosil bo'lishi, muzliklar, ko'llar, botqoqliklar va ularning geografik taqsimlanishi. Ichki suvlar rejimining o'zgartirilishi. Orol muammosi. Asosiy kanallar va suv omborlari, ularning ahamiyati. Suv boyliklaridan oqilona foydalanish.

O'zbekiston hududining yer osti suvlari, ularning hosil bo'lishi va genetik turlari. Grunt (sizot) suvlari va ularning gidrokimyoviy xususiyatlari, zovur suvlari. O'zbekistonning yer osti suv resurslari va ulardan oqilona foydalanish muammolari.

Tuproqlari, o'simliklari va hayvonot dunyosi

O'zbekiston tuproqlari, ularning xususiyatlari. Er resurslari, ularning holati va ulardan oqilona foydalanish.

O'simliklarining ekologik va geografik xususiyatlari. O'zbekistonning cho'l, adir, tog', yaylov o'simliklari va ularning xo'jalikdagi ahamiyati, muhofazasi.

O'zbekiston hayvonotining landshaft zonalari bo'ylab tarqalishi. O'zbekiston hayvonotini muhofaza qilish muammolari.

O'zbekistonda tabiat va atrof-muhitni muhofaza qilish

O'zbekistondagi ayrim regional va mahalliy geoekologik muammolar va ularning yechimi. Noyob landshaftlar va tabiat yodgorliklari muhofazasi. Qo'riqxonalar, milliy bog'lar, buyurtmalar.

O'zbekistonda landshaftlari va ularni xo'jalik maqsadlarida baholash

O'zbekistonda landshaftlarning zonalligi va balandlik buyicha mintaqalanishi. O'zbekiston landshaftlarining tasnifi, asosiy tasnif birliklari.

O'zbekiston tabiiy sharoiti va resurslarini xo'jalik manfaatlari nuqtai nazaridan baholash: sug'orma dexqonchilik, bahorikor dexqonchilik, yaylov chorvachiligi hamda rekreatsiya nuqtai nazaridan baholash. Baholash usullari.

Regional qism

O'zbekistonni tabiiy-geografik rayonlashtirish. Mavjud rayonlashtirish sxemalarining tahlili. O'zbekistonning o'quv maqsadlariga moslashtirilgan tabiiygeografik rayonlashtirish sxemasi.

Tekislik kichik provinsiyasi. Ustyurt okrugiga tavsif. Quyi Amudaryo okrugiga tavsif. Orol okrugiga tavsif. Qizilqum okrugiga tavsif. Quyi Zarafshon okrugiga tavsif.

Tog' oldi va tog' kichik provinsiyasi. O'rta Zarafshon okrugiga tavsif. Qashqadaryo okrugiga tavsif. Surxondaryo okrugiga tavsif. Mirzacho'l okrugiga tavsif. Chirchiq-Ohangaron okrugiga tavsif. Farg'ona okrugiga tavsif. O'zbekistonni tabiiy geografik o'rganishdagi asosiy muammolar.

II-Qism. O'zbekiston iqtisodiy va ijtimoiy geografiyasi

O'zbekistonning jaxon siyosiy xaritasidagi o'rni, ma'muriy-hududiy bo'linishi

O'zbekiston Respublikasining geografik va siyosiy geografik o'rni, maydoni va chegaralari. Uning mamlakatni tarixiy, siyosiy, ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishi bilan bog'liqligi. O'zbekiston Respublikasining makrogeografik, mezogeografik va mikrogeografik tutgan o'rni va roli. Mamlakatning ma'muriy-hududiy tuzilmasi.

O'zbekistonning tabiiy sharoiti va resurslari, ularning xo'jalik ahamiyati

O'zbekistonning yer yuzasi tuzilishi va mineral resurs salohiyati. Iqlimi va suvlari. Agroiqlim resurslari va ularning xo'jalik ahamiyati. Kanallar va suv

omborlari, ulardan foydalanishning hozirgi ahvoli. Er fondi va uning tarkibiy tuzilishi. O'zbekistonning hayvonot va o'simlik dunyosi, ularning xo'jalik ahamiyati.

O'zbekiston aholisi va mehnat resurslari, mehnat bozori

Aholi soni va uning tadrijiy o'zgarishlari. Mamlakat aholisining joylashuv xususiyatlari. Aholi sonining o'sishi va joylashuviga ta'sir qiluvchi omillar. Respublika aholisining tabiiy va mexanik xarakati, ularning mintaqaviy xususiyatlari. Aholining jins-yosh, milliy va ijtimoiy tarkibi. Shahar va qishloq aholisi. Urbanizatsiya va uning regional xususiyatlari.

Mehnat resurslari va ulardan foydalanish. Mehnat bozori va uning hududiy jihatlari.

O'zbekiston Respublikasi xo'jaligining umumiy tavsifi

Milliy iqtisodiyotning shakllanishi xususiyatlari. Uning tarkibiy tuzilishi va rivojlanishining asosiy makroiqtisodiy ko'rsatkichlari. Yalpi ichki mahsulot. Mamlakat xo'jaligining ixtisoslashuvi va uning mintaqaviy xususiyatlari. Asosiy ixtisoslashgan tarmoqlari. Iqtisodiy-ijtimoiy islohotlar va ularning geografik jihatlari. Milliy iqtisodiyotni modernizatsiya va diversifikatsiya qilishning ahamiyati. Erkin iqtisodiy zonalar.

O'zbekiston sanoati. Yoqilg'i-energetika majmuasi

Sanoatning tarmoqlar tarkibi. Yoqilg'i-energetika majmuasi, uning iqtisodiyotda tutgan o'rni. Yoqilg'i sanoatining tarmoqlari. Ko'mir, neft va gaz sanoati. Yoqilg'i sanoati korxonalarining joylanishi xususiyatlari. O'zbekistonda ko'mir, neft, tabiiy gaz qazib olish.

E

l

e Sanoat markazlari, sanoat tugunlari, sanoat rayonlari. Muqobil energiya kresurslaridan foydalanish masalalari. Energiya ishlab chiqarish sikllari.

t

r

Metallurgiya sanoati

- O'zbekiston metallurgiya majmuasi va uning tuzilishi. Qora va rangdor emetallurgiya sanoati. Ularning korxonalarini joylashuvi xususiyatlari, xomashyo nbazasi, mahsulot ishlab chiqarish. Metallurgiya sanoati geografiyasi.

Kimyo sanoati

O'zbekistonda kimyo sanoatining shakllanishi va rivojlanishi. Uning tarmoqlar tarkibi. Kimyo, neft kimyosi, mineral o'g'itlar, sintetik tola ishlab chiqarish, kimyoifarmatsevtika, lok-bo'yoq va boshqa tarmoqlar, ularning joylanishi. Kimyo sanoati kmahsulotlari ishlab chiqarish va uning hududiy tuzilishi. a

Mashinasozlik va metalni qayta ishlash sanoati

s Mashinasozlik va metalni qayta ishlash sanoatining mamlakat iqtisodiyotida tutgan o'rnini. Uning tarkibiy tuzilishi. Transport, traktor va qishloq xo'jaligi, to'qimachilik, stanoksozlik, asbobsozlik, elektrotexnika mashinasozligi. Mustaqillik davrida mashinasozlikning rivojlanishi. Avtomobilsozlik va uning geografiyasi. Mashinasozlik majmuasida mahsulot ishlab chiqarishning tarmoqlar va hududiy xususiyatlari.

Elektr stansiyalar va ularning turlari, joylashuvi xususiyatlari. Hidroelektr stansiyalar va issiqlik **Qurilish** elektr stansiyalar **materiallari**. Elektr, o'rmon energiya, yog'ochni ishlab **qayta** chiqarishning **ishlash** va t drij **sellyuloza** o'zgarishlari-**qog'oz**.

sanoati

O'zbekistonda qurilish materiallari sanoatining rivojlanishi. Uning yirik korxonalarini joylanishi. Qurilish materiallari ishlab chiqarishning tadbiriy va hududiy tarkibi. O'rmon, yog'ochni qayta ishlash va sellyuloza-qog'oz sanoati rivojlanishining imkoniyatlari.

Engil va oziq-ovqat sanoati

O'zbekistonda yengil va oziq-ovqat sanoati shakllanishi va rivojlanishining omillari. Tarmoqlar tarkibi. Engil sanoatning to'qimachilik, tikuvchilik, trikotaj, poyafzal, oziq-ovqat sanoatining go'sht, sut, un-yorma, yog'-moy, shakar, non mahsulotlari, qandolatchilik, makaron, meva-konserva tarmoqlarining rivojlanishi. Engil va oziq-ovqat sanoati mahsulotlari ishlab chiqarishning mintaqaviy xususiyatlari.

O'zbekiston qishloq xo'jaligi

Qishloq xo'jaligining milliy iqtisodiyotda tutgan o'rnini va roli. O'zbekiston qishloq xo'jaligiga umumiy tavsif. Qishloq xo'jaligi tarmoqlari haqida tushuncha. Dehqonchilik. Chorvachilik va uning ixtisoslashuvi. Respublika agrosanoat majmuasi. Mustaqillik yillarida agrar islohotlar. Qishloq xo'jaligida mulkchilikning yangi shakllarini vujudga kelishi. Fermer xo'jaliklarining rivojlanishi.

O'zbekiston yer-suv resurslaridan foydalanish. Yangi yerlarning o'zlashtirilishi. Irrigatsiya va melioratsiya .

Dehqonchilikning qishloq xo'jaligi va mamlakat iqtisodiyotida tutgan o'rnini. Tarmoqlar tarkibi va rivojlanishi xususiyatlari. Texnika ekinlari (paxta, tamaki, kanof), g'allachilik, bog'dorchilik-uzumchilik, sabzavot-polizchilik, kartoshkachilik, moyli ekinlar va yem-hashak ekinlari yetishtirish. Qishloq xo'jaligi ekin maydonlari va mahsulot yetishtirishning mintaqaviy xususiyatlari. Dehqonchilik rayonlari.

Chorvachilikning respublika xo'jaligidagi ahamiyati. Chorvachilik tarmoqlarining joylashuviga ta'sir etuvchi omillar. Chorvachilikni tarmoqlar tarkibi. Qoramolchilik, qo'ychilik va echkichilik, qorako'lchilik, parrandachilik, cho'chqachilik, baliqchilik, pillachilik va boshqa tarmoqlar. Chorvachilik rayonlari Sut-go'sht, go'sht-sut va jun chorvachiligi. Chorva hayvonlari bosh soni va chorvachilik mahsulotlari yetishtirishning viloyatlar bo'yicha taqsimlanishi.

Ijtimoiy soxalarning rivojlanishi

Ijtimoiy soxalarning tuzilishi va rivojlanish xususiyatlari. O'zbekiston ta'lim tizimi. Sog'liqni saqlash tizimi va uning rivojlanishi. Aholiga xizmat ko'rsatish. Maishiy, madaniy va boshqa xizmatlar. Rekreatsiya resurslari va rekreatsiya geografiyasi. O'zbekistonda turizmning rivojlanishi, turizm geografiyasi.

O'zbekiston transporti va tashqi iqtisodiy aloqalari geografiyasi

O'zbekistonda milliy transport tizimining tarixiy tarkib topishi va rivojlanishi. Transportning iqtisodiy va ijtimoiy ahamiyati. Transportda yuk va yo'lovchi tashish geografiyasi. O'zbekistonning savdo-iqtisodiy aloqalarida transportning roli. Respublikaning transport majmuasi. Transportning turlari. Temir yo'l, avtomobil, quvur, havo, daryo transporti.

Mustaqillik yillarida mamlakat transportining rivojlanishi, O'zbekistonning xalqaro savdo tizimlariga chiqish imkoniyatlari.

Regional qism O'zbekiston Respublikasi xo'jaligining hududiy tarkibi va iqtisodiy rayonlari

Iqtisodiy rayonlashtirishning nazariy va amaliy ahamiyati, uning respublika xo'jaligini rivojlantirish rejalari bilan bog'liqligi. Iqtisodiy rayon hosil qiluvchi omillar. Rayonning tabiiy-resurs salohiyati. Aholisi va mehnat resurslari. Iqtisodiy rayon va viloyatlar xo'jaligining tarmoqlar tarkibi, ixtisoslashuvi. Rayon iqtisodiyotining hududiy tarkibi va hududiy ishlab chiqarish majmualari. Mintaqalar xo'jaligining ichki tafovutlari va shaharlari. Transport infratuzilmasi va tashqi iqtisodiy aloqalari. Maxsus industrial zonalar. Geoekologik muammolar va rayon xo'jaligi rivojlanishining istiqbol yo'nalishlari.

O'zbekiston iqtisodiy rayonlari. Toshkent, Farg'ona, Zarafshon, Janubiy, Mirzacho'l, Quyi Amudaryo iqtisodiy rayonlari va ularning tarkibiy qismlarini tavsifi.

Biogeografiya fanining nazariy mashg'ulotlari mazmuni

"Biogeografiya" o'quv kursi, predmeti tadqiqot obekti.

Kirish, fanning maqsadi va vazifalari, o'rganish ob'ekti va predmeti. Fanlar sistemasida tutgan o'rni, boshqa fanlar bilan aloqalari. Biogeografiya, uning turlari, fanning ahamiyati

Biogeografiyaning rivojlanish bosqichlari

Biogeografiya va uning davrlarga bo'linishi. Buyuk geografik kashfiyotlar davri, bilogeografiyaning fan sifatida rivojlanish davri, biogeografiyada evolyutsion g'oyalarning rivojlanishi, 21-asr biogeografiyasi. Zoogeografiya va geobotanika. O'zbekistonda biogeografiyaning rivojlanishi.

Organizmlarning tarqalish omillari

Muhit omillari. Tirik oganizmlarning biosferada tarqalishi va uning muhit sharoitlari bilan bog'liqligi. Abiotik, biotik va antropogen omillar. Dengiz va okeanlarda tirik organizmlarning tarqalishi hamda yashash sharoitlari, quruqlikda tirik organizmlarning tarqalishi hamda yashash sharoitlari

Ekosistema, biom va biogeotsenoz

Ekosistema, biogeotsenoz va biomlar haqida tushuncha. Ekosistemaning asosiy komponentlari. Tirk organizmlar ekosistemaning asosiy qismi: avtoroflar, geteretorflar, produtsentlar, konsumentlar, redutsentlar. Er sharidagi asosiy biomlar

O'simlik va hayvonlarning hayot formalari

Tirik organizmlarni har xil klassifikatsiyaga bo'linishi. Divergensiya va konvergensiya. Organizmlarning hayot formalari. K.Raunkiye bo'yicha o'simliklarning yashash formalari. Hayvonlarning hayot formalari. A.N.Formozov bo'yicha moslashuv tiplari

Areal haqidagi ta'limot asoslari

Biogeografiyada areal tushunchasi, tur areali - biogeografik tuzilishning asosi, areallarni kartalashtirish uslublari, areal ko'lami, shakli va ularni belgilovchi asosiy omillar. Quruqlik va dengiz hayvonlarning areallari. Areal tiplari va ularning xususiyatlari, arealda o'simlik va tirik organizmlarni tarqalishi, ubikvistlar va kosmopolitlar, keng va tor areallar, reliktlar va endemiklar, paleoendemiklar va neoendemiklar, avtohtonlar va aborijenlar. Yaxlit, dog'li va uzilgan areallar, areallarda o'simlik va hayvonlarning tarqalishi, tur arealini o'rganishning ahamiyati

Er yuzasining floristik va faunistik regionlari

Faunistik komplekslar haqida tushuncha, biogeografik rayonlashtirishning zarurligi, rayonlashtirishdagi asosiy prinsiplar, rayonlashtirish jarayonida turli rangdagi xududiy zoogeografik kategoriyalar, rayonlashtirish tarixi, biogeografik rayonlashtirish va uning amaliy ahamiyati. Faunistik shox bo'limlar, oblastlar va ularning tavsifi. Faunistik oblastlar chegaralarining floristik chegaralari bilan to'g'ri kelmasligi. Er yuzasining floristik rayonlashtirilishi. Floristik komplekslar haqida tushuncha, floristik rayonlashtirish va uning amaliy ahamiyati. Floristik shox bo'limlar, oblastlar va ularning tavsifi

Madaniy o'simlik va tirik organizmlar olami geografiyasi

Madaniy o'simlik va tirik organizmlarning kelib chiqishi. N.I.Vavilovning "Madaniy o'simliklarning kelib chiqishi", "Besh qit'a" ishlarida madaniy o'simliklar markazlarining kelibchiqishli xususida. Madaniy hayvonlarning kelibchiqish markazlari va Er yuzasiga tarqalishi. Muhim markazlar va ularning tavsifi. Uy tirik organizmlarining kelib chiqish markazlari.

Biologik xilma-xillik va uni muhofaza qilish

Genetik turlar va ekosistema xilma-xilligi. Ekologik muammolar va ularning bioxilma-xillikka ta'siri. BMTning atrof-muhit bo'yicha tashkiloti YuNEP, biologik resurslar sanoat va tibbiyot uchun muhim xom-ashyo manbai ekanligi, biologik xilmaxillikni ekosistema darajasida muhofaza qilish. Noyob va yo'qolib borayotgan xillarni muhofaza qilish. Alohida muhofaza etiladigan hududlarni joylashtirishning geografik tamoyillari

Amaliy geografiya fanining nazariy mashg'ulotlari mazmuni

Amaliy geografiya fanining ob'ekti, predmeti, maqsadi va vazifalari, tadqiqot usullari

“Amaliy geografiya” fani, predmeti, tadqiqot ob'ekti. Fanning maqsadi va vazifalari, qisqacha rivojlanish tarixi. O'quv fanining boshqa tabiiy fanlar bilan bog'liqligi.

Amaliy geografiya fani geografik fanlar turkumiga kirishi. Inson va tabiat, ular o'rtasidagi o'zaro aloqadorlikni baholash. Baholash usullari: sistemali, ekologik, landshaft, iqtisodiy tadqiqotlar. Amaliy geografiyaning ilmiy yo'nalishlari va tadqiqot metodlari. Tabiat – aholi – xo'jalik tizimi tuzilishidagi o'zaro ta'sir va aloqadorliklar. Tabiiy va ijtimoiy – iqtisodiy jihatdan o'ziga xos xususiyatlari.

Amaliy geografiyaning ilmiy yo'nalishlari

Agrogeografik – qishloq xo'jalik maqsadlarida olib boriladigan landshaft tadqiqotlari. Qishloq xo'jaligi maqsadlari uchun yirik masshtabli landshaft tadqiqotlari va tabiiy geografik rayonlashtirish. Er kadastri. Meliorativ tadbirlarni loyihalarini asoslash uchun tabiiy-meliorativ rayonlashtirish. Landshaft-eroziya rayonlashtirish. Tabiiy geografik komplekslarni o'zlashtirish va sug'orish uchun kompleks baholash. Rayon planirovkasi, geografik ekspertiza, geografik prognoz va h.k.

Muhandislik geografik yo'nalishi

Sanoat korhonalarini joylashtirishda amaliy geografiyaning roli va ahamiyati. Muhandislik geografik va gidrogeologik izlanishlarda landshaft-indikatsiya metodi. Foydali qazilma konlarini izlash ishlarida landshaft-geokimyoviy izlanishlar. Landshaft arxitekturasini. Yo'l qurish, shahar qurilishi nuqtai nazaridan tabiiy geografik rayonlashtirilishlar.

Tibbiy geografik tadqiqotlar.

Inson-tabiatga ta'sir etuvchi asosiy omil sifatida. Inson ta'sirida tabiiy muhitning o'zgarishi. Atrof-muhit va inson salomatligi. Kasalliklar o'choqlari va nozogeografiya. Tibbiy geografik rayonlashtirish. Aholi kasalliklarining turlari va ularning kelib chiqish sabablari.

Ekologik muammolarni hal etishda amaliy geografiya

Iqlim o'zgarishi. Cho'llanish jarayoni. Dunyo okeanining ifloslanishi. O'rmon ekotizimlari, ularning hozirgi ahvoli va istiqbollari. Global geokologik muammolar va ularni yechish yo'llari. Regional geokologik muammolar va ularning xususiyatlari. Mahalliy geokologik muammolar va ularni oldini olish chora-tadbirlari. Inson ekologiyasi va inson salomatligi. Ijtimoiy ekologiya va urboekologiya. Geoekologik rayonlashtirish.

Er va suv resurslaridan foydalanishda amaliy geografiya

Er resurslari va ularning turlari. Tuproq bonitirovkasi. Suv resurslari va ularning tarqalishi. Er va suv resurslarini loyihalash va oqilona foydalanishda landshaft tahlili, havzaviy yondashuv.

Tabiiy sharoit va resurslarni halq xo'jaligining turli tarmoqlari nuqtai nazaridan baholash

Tabiiy sharoit va tabiiy resurslar, ularning hududiy birikmalari. SWOT – tahlil usuli va undan foydalanish. Baholashning prinsiplari va metodlari. Baholash mezonlari.

Sanoat korxonalari, aholi punktlarini iqtisodiy geografik jihatdan o'rganish

Injener-geografik tadqiqotlar. Muhandislik inshootlari va ularning turlari. Iqtisodiy rayonlar va ijtimoiy infratuzilmani iqtisodiy geografik jihatdan o'rganish. Sanoat korxonalarini joylashtirishda amaliy geografiyaning roli va ahamiyati. Sanoat tarmoqlari va ularning joylashtirish xususiyatlari. Erkin iqtisodiy zonalar. Ishlab chiqarish va ijtimoiy infratuzilma.

Hududiy dasturlash va rejalashtirish. Shaharsozlik asoslari.

Hududiy rejalashtirish, uning mohiyati va asosiy maqsadi. Shaharsozlik va konstruktiv geografiya. Ishlab chiqarishni hududiy tashkil etish va mintaqalar ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish konsepsiyasi va strategiyasi.

Qishloq joylar geografiyasi, qishloq xo'jaligida agroiklimiy resurslarni baholash.

Qishloq xo'jaligida agroiklimiy resurslarni baholash. Agroiklimiy resurslar; tuproq, namlik, harorat va ularning geografik xususiyatlari. Agrogeografik rayonlashtirish. Vegetatsiya davri ijobiy harorat yig'indisi va uning hududiy farqlari.

Geografik ekspertiza

Geografik ekspertizaning mohiyati va maqsadi. Qurilgan yoki qurilishi mo'ljallangan ob'ektlarni geografik jihatdan ekspertiza qilish. Geografik bilim, geografik fikrlash va geografik madaniyat.

Iqtisodiy geografik prognoz

Geografik prognoz. Hududiy majmualarni prognozlash. Prognozlashning metodlari, geografik prognozlashning xususiyatlari. Ekstropolatsiya. Demografik prognoz, uning muddatlari va aniqligini belgilovchi omillar. Geografik modellash, maqsadga dasturli yondoshuv. Geografik prognozlashda hududiy-majmualardan foydalanish.

4. Foydalaniladigan adabiyotlar ro'yxati:

Jahon geografiyasidan foydalaniladigan adabiyotlar ro'yxati

4.1. Asosiy adabiyotlar.

- 1.BradschawM. World regional geography. Boston. 2000.
- 2.Aleksandrovskaya N.V. va boshqalar. Dunyo qit'alari tabiiy geografiyasi. – T.: 1967.
- 3.Vlasova T.V. Materiklar va okeanlar tabiiy geografiyasi. -T.: 1985, I, II jild.
4. Ekonomicheskaya i sotsialnaya geografiya stran blijnego zarubejya. Pod red. M.Ratanova. –M., 2004.
- 5.Sotsialno-ekonomicheskaya geografiya zarubejnogo mira. pod red. V.V.Volskogo. –M., 2003.
- 6.Rodionova I.E. Ekonomicheskaya i sotsialnaya geografiya mira. V 2 t. T. 1,2 : uchebnik dlya bakalavrov. 2-e izd., ispr. i dop. – M.: Izdatelstvo Yurayt, 2015, 431 s.
- 7.Baratov P., Mamatkulov M., Rafikov A. O'rta Osiyo tabiiy geografiyasi. –T.: O'qituvchi, 2002.
- 8.Qayumov A., Pardayev G', Islomov I. Iqtisodiy va ijtimoiy geografiya. (O'rta Osiyo iqtisodiy va ijtimoiy geografiyasi. O'quv qo'llanma). -T., 2007

4.2. Qo'shimcha adabiyotlar.

- 9.O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha Harakatlar strategiyasi to'g'risida. O'zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to'plami. 2017 y., 6-son, 70-modda.
- 10.Mirziyoyev Sh.M. Tanqidiy tahlil, qat'iy tartib-intizom va shaxsiy javobgarlik har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi bo'lishi kerak. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2016 yil yakunlari va 2017 yil istiqbolariga bag'io'langan majlisidagi O'zbekiston Respublikasi Prezidentining nutqi // Xalq so'zi gazetasi 2017 yil 16 yanvar, №11.
- 11.Mirziyoyev Sh.M. Erkin va farovon hayot, demokratik O'zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz. –T.: O'zbekiston, 2017.

- 12.Mirziyoyev Sh.M. Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan birga quramiz. –T. O`zbekiston, 2017.
- 13.Mirziyoyev Sh.M. Qonun ustuvorligi va inson manfaatlarini ta`minlash – yurt taraqqiyoti va xalq farovonligining garovi. O`zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi qabul qilinganligining 24 yilligiga bag`ishlangan tantanali marosimdagi ma`ruza2016-yil 7-dekabr. –T. O`zbekiston, 2017.
- 14.Hasanov I., G`ulomov P.N. O`rta Osiyo tabiiy geografiyasi -T.: Universitet, 2002.
- 15.Hasanov I., G`ulomov P.N. O`zbekiston tabiiy geografiyasi (1-qism). O`quv qo`llanma.-T.: O`qituvchi, 2007.
- 16.Hasanov I., G`ulomov P.N., Qayumov A. O`zbekiston tabiiy geografiyasi (2qism). O`quv qo`llanma.-T.: Universitet, 2010.
- 17.Ekonomicheskaya i sotsialnaya geografiya stran blijnego zarubejya. –M., 2004. (Ratanova M. Tahriri ostida)
- 18.Ermakov Yu.G., Ignatev G.M. i dr. Fizicheskaya geografiya materikov i okeanov. -M.: Vysshaya shkola, 1988
- 19.Lipets Yu. G. Pulyarkin V. A., Shlixter S. B. Geografiya mirovogo xozyaystvo. -M., 1999
- 20.Fizicheskaya geografiya mirovogo okeanov. -M.: Izd-vo MGU, 1998.
- 21.Vlasova T.V. Fizicheskaya geografiya materikov i okeanov. -M.: Prosveshcheniye, 1986.
- 22.Zarubejnaya Aziya. 1982.
- 23.Zarubejnaya Evropa. 1982.
- 24.Kalesnik S.V. Obshchiye geograficheskiye zakonomernosti Zemli. -M.: Mysl, 1970.
- 25.Boltayev M.J. Chet mamlakatlar iqtisodiy geografiyasi. Ma`ruzalar matni. -T., 2000.
- 26.Leontev O.K. Fizicheskaya geografiya mirovogo okeana. -M.: 1982.
- 27.Pritula T.Yu., Eryomina V.A., Spryalin A.N. Fizicheskaya geografiya materikov i okeanov. –M.: VLADOS 2003, s. 685
- 28.Abirqulov Q. Iqtisodiy geografiya. –T., 2004.
- 29.Voytovich M.S. Ekonomicheskaya i politicheskaya geografiya zarubejnyx stran. –Minsk, 1980
- 30.Lomakin V. X. Mirovaya ekonomika. -M., 1998.
- 31.Voprosy ekonomicheskoy i politicheskoy geografii zarubejnyx stran. Pod. red. A.S.Fetiosva, I.S.Ivanovoy, I.M.Kuzinoy, Выр.19-M- Smolensk. Oykumena. 2011, -331 s.
- 32.Maksakovskiy V.P.geograficheskaya kartina mira. Kn. I, II: Obshchaya xarakteristka mira. M.: Drofa, 2008, -495 s.
- 33.Luchnikov A.S. Ekonomicheskaya i sotsialnaya geografiya Rossii i mira. Politicheskaya karta mira: uchebnoye posobiye. – Perm, 2015. -164 s.
- 34.Sharigin A., Chistobayev G.Ekonomicheskaya i sotsialnaya geografiya. -M., 1991.

- 35.Goudie A. Physische Geographie. –Munxen: «Westerman», 1997
- 36.Gograpfieg‘ Physische Geographieg‘. –Bonn: «Cornelsen», 1989.
- 37.Kulke E. Wirtschafts - geographie. -Munxen – Zurich: «Ferdinand Schoningh», 2004.
- 38.Hagget P. Geographie. –Bonn: «Cornelsen», 2001.
- 39.Mamatqulov M. O‘rta Osiyo geomorfologiyasi. —T.: Universitet, 2008.
- 40.Babushkin L.N. Kogay N.A. Fizicheskaya geografiya Sredney Azii. Uchebnoye posobiye. –T.: TashGU, 1978.
- 41.Kogay N.A. Fizicheskaya geografiya Sredney Azii. Uchebnoye posobiye. –T.: TashGU, 1979.
- 42.Babayev A. G., Zonn I.S. i dr. Pustyni. -M.: Mysl. 1986.
- 43.Babushkin L.N., Kogay N.A. Prirodnye territorialnye kompleksy YugoZapada Sredney Azii. –T.: Fan, 1975.
- 44.Babushkin L.N., Kogay N.A. Fiziko-geograficheskoye rayonirovaniye
- 45.Sredney Azii.(Tadjikistan).Nauchnye trudy TashGU.Vyp.307.-T., 1967.
- Baratov P. O‘zbekiston tabiiy geografiyasi. –T.: O‘qituvchi, 1996.
- 46.Isachenko A.G. i dr. Landshafty. -M.: Mysl, 1989.
- 47.Korovin E.P. Rastitelnost Sredney Azii i Yujnogo Kazaxstana. Kn-1. 1961; Kn.2. 1962.
- 48.Mavlonov G‘.O., Mamatqulov M.M. O‘rta Osiyo tog‘larining qadimgi muzliklari “Fan”. Toshkent, 1972.
- 49.Nikitin A.M.Vodoxraniliца Sredney Azii.-L.:Gidrometizdat, 1991.
- 50.Nikitin A.M. Ozero Sredney Azii. -L.: Hidrometizdat, 1987.
- 51.Chupaxin V.M. Prirodnye rayonirovaniya Kazaxstana. -Alma-Ata, Nauka, 1970.
- 52.“O‘rta Osiyo geografiyasi” fani bo‘yicha tayyorlangan o‘quv uslubiy majmua.
- 53.Ageyeva R.A. Strany i narody. -M., 2002.
- 54.Корылов V.A. Geografiya promyshlennosti Rossii i stran SNG. -M., 2001.
- 55.Lomakin V.K. Mirovaya ekonomika. -M., 2003.
- 56.Malyy atlas mira. -M., 2000.
- 57.Strany i narody. –M., 1986.
- 58.Umumta’lim 7,9-sinf atlaslari.
- 59.Yanchuk S. Ekonomicheskaya i sotsialnaya geografiya stran Sentralnoy Azii i SNG. Tekst leksiy. – T., 2000.

4.3. Elektron ta’lim resurslari.

- 60.www.unep orq BMTning atrof-muxit bo‘yicha dasturi.
61. www.undp.uz (BMT Taraqqiyot Dasturi Veb-sayti).
62. www.gwpcacena.org

O'zbekiston geografiyasidan foydalaniladigan adabiyotlar ro'yxati

4.1. Asosiy adabiyotlar.

- 1.Baratov P. O'zbekiston tabiiy geografiyasi. –T., O'qituvchi, 1996.
- 2.Hasanov I., G'ulomov P.N. O'zbekiston tabiiy geografiyasi (1-qism). O'quv qo'llanma.-T.: O'qituvchi, 2007.
- 3.Hasanov I., G'ulomov P.N., Qayumov A. O'zbekiston tabiiy geografiyasi (2qism). O'quv qo'llanma.-T.: Universitet, 2010.
- 4.Asanov G.R., Nabixonov M., Safarov I. O'zbekistonning iqtisodiy va ijtimoiy jo'g'rofiyasi. -T.: "O'qituvchi", 1994.
- 5.Soliyev A. O'zbekiston geografiyasi.-T.:Universitet, 2014.
- 6.Soliyev A va boshqalar Mintaqaviy iqtisodiyot. –T., 2003.
- 7.Soliyev A., Nazarov M., Qurbonov Sh. O'zbekiston hududlari ijtimoiy -iqtisodiy rivojlanishi . –T.: "Mumtoz so'z", 2010.

4.2. Qo'shimcha adabiyotlar.

- 8.O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha Harakatlar strategiyasi to'g'risida. O'zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to'plami. 2017 y., 6-son, 70modda.
- 9.Mirziyoyev Sh.M. Erkin va farovon hayot, demokratik O'zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz. –T.: O'zbekiston, 2017.
- 10.Mirziyoyev Sh.M. Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan birga quramiz. –T. O'zbekiston, 2017.
- 11.Mirziyoyev Sh.M. Qonun ustuvorligi va inson manfaatlarini ta'minlash – yurt taraqqiyoti va xalq farovonligining garovi. O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi qabul qilinganligining 24 yilligiga bag'ishlangan tantanali marosimdagi ma'ruza2016-yil 7-dekabr. –T. O'zbekiston, 2017.
- 12.Babushkin L.N., Kogay N.A., Zokirov Sh.S. Agroklimaticheskoye usloviya selskogo xozyaystva Uzbekistana.-T.: Mehnat, 1975.
- 13.Babushkin L.N, Kogay N.A. Fiziko-geograficheskoye rayonirovaniye Uzbekskoy SSR. Trudy TashGU. Nov.seriya. вып 231. Geograficheskoye nauki, kn.27. –T., 1964.
- 14.Bogdanov O.P. Животные Uzbekistana.-T.: O'qituvchi, 1975.
- 15.Mo'minov A. va boshqalar. O'zbekiston tabiiy geografiyasi. -T.: O'qituvchi, 1984.
- 16.Hasanov I.A., G'ulomov P.N. O'rta Osiyo tabiiy geografiyasi.-T.: Universitet, 2002.
- 17.Ahmedov E.-O'zbekiston shaharlari mustaqillik yillarida.-T., "Abu Ali Ibn Sino", 2002.
- 18.Ata-Mirzayev O., Tuxliyev N. Uzbekistan priroda naseleniye ekonomika. "O'zbekiston milliy ensiklopediyasi". -T., 2009.
- 19.Mullajonov I. Naseleniye Uzbekskoy SSR. -T.: "Uzbekistan", 1989.
- 20.Soliyev A.S., Mallaboyev T. Iqtisodiy va sotsial geografiya kursida ayrim qonuniyatlarni o'rganish metodikasi.-T., 1995.

- 21.Soliyev A.S., Qarshiboyeva L. Iqtisodiy geografiyaning nazariy va amaliy muammolari. -T., 1999.
- 22.Tuxliyev N., Taksanov A. Natsionalnaya ekonomicheskaya model Uzbekistana. -T.: "O'qituvchi", 2000.
- 23.G'ulomov S., Ubaydullayeva R., Ahmedov E. Mustaqil O'zbekiston (o'zbek, ingliz tillarida). -T.: "Mehnat", 2001.
- 24.Zokirov Sh.S., Ibragimova R.A. Orol tabiiy geografik okrugi. T.: mumtoz so'z, 2015.

4.3. Elektron ta'lim resurslari.

- 1.www.amazon.com.
- 2.www.undp.uz
- 3.www.gwpcacena.org
- 4.www.Ziyo.net
- 5.www.geogr/msu.ru
- 6.www.MGPU.ru/materials/GEOGRAPH.swf.

Biogeografiya fanidan foydalaniladigan adabiyotlar ro'yxati 4.1.

Asosiy adabiyotlar.

1. John C.Briggs. Global Biogeography. Amsterdam-Lausanne-New YorkOxford-Shannon-Tokyo.ELSEVIER.1995.
- 2.Abduraxmanov G.M., Krivolutskiy D.A., Myalo E.G., Ogureyeva G.N. Biogeografiya. Seriya. Vyssheye obrazovaniye.M. Akademiya, 2003, 480 s.
- 3.Bobinskiy N.A. Geografiya jivotnyx. Izd. Prosveshcheniye, Moskva, 1951 4.
- Voronov A.G. Biogeografiya. Izd. Nauka, Moskva, 1986.
5. Voytkevich G.V., Vronskiy A.V. Osnovy ucheniya o biosfera. Izd. Prosveshcheniye. Moskva, 1989
6. Vtorov P.P., Drozdov N.N. Biogeografiya. Moskva, Vldos press. 2001 g.
7. Petrov K.M. Biogeografiya. Moskva, Akademicheskii Proyekt. 2006.

4.2. Qo'shimcha adabiyotlar.

8. O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha harakatlar strategiyasi to'g'risida O'zbekiston Respublikasi qonun hujjatlar to'plami, 2017 y, 6son, 70-modda.
9. Mirziyoyev Sh.M. Tanqidiy tahlil, qat'iy tartib-itizom va shaxsiy javobgarlik har bir rabar faoliyatining kundalik qoidasi bo'lishi kerak. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2016 yil yakunlari va 2017 yil istiqbolariga bag'ishlangan majlisdagi O'zbekiston Respublikasi Prezidentining nutqi//Xalq so'zi gazetasi. 2017 yil 16 yanvar. №11
10. Mirziyoyev Sh.M. Erkin va farovon, demokratik O'zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz. –T.: O'zbekiston, 2017
11. Mirziyoyev Sh. Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan birga quramiz. –T. O'zbekiston, 2017

12. Mirziyoyev Sh. Qonun ustuvorligi va inson manfaatlarini ta'minlash – yurt taraqqiyoti va xalq farovonligining garovi. O'zbekiston Respublikasi Konstititsiyasi qabul qilinganing 24 yilligiga bag'ishlangan tantanali marosimdagi ma'ruza 2016-yil 7-dekabr. – T. O'zbekiston 2017.

13. Grjimek B. ekologicheskiye ocherki o prirode i cheloveka. Izd. Progress. Moskva, 1988

14. Jumashov A.P. Ekologo-geograficheskiye usloviya i tipy pustyn Sredney Azii. Izd. Ilim, Ashxabad, 1990.

15. Zaxidov T.Z. Biotsenozы pustыni Kызыlkum. Izd. Fan. Tashkent. 1971.

16. Kobyshev N.M. Geografiya jivotnyx s osnovami Biologii. Izd. Prosveshcheniye, Moskva, 1985.

4.3. Elektron ta'lim resurslari.

17. www.amazon.com

18. www.ziynet;

Amaliy geografiya fanidan foydalaniladigan adabiyotlar ro'yxati

4.1. Asosiy adabiyotlar.

1. Baburin V.A., Mazurin Yu.L. Geograficheskiye osnovы upravleniya.-M.: Delo, 2000.
2. Preobrazhenskiy V.S. Poisk v geografii. - M.: Prosveshcheniye, 1986.
3. Isachenko A.G. Optimizatsiya prirodnoy sredы. M, Мыsl, 1980.
4. Soliyev A., Qarshiboyeva L. Iqtisodiy geografiyaning nazariy va amaliy masalalari.-T.: Ziyo, 1999.

4.2. Qo'shimcha adabiyotlar.

1. Bogorad D.I. Konstruktivnaya geografiya rayona. M.: Мыsl, 1965.
2. Gerasimov I.P. Konstruktivnaya geografiya. - M.: Nauka, 1976.
3. Zvonkova T.V. Prikladnaya geomorfologiya. M., Vysshaya shkola, 1970.
4. Isachenko A.G. K Metodike prikladnyx landshaftnyx issledovaniy. Izv. Vsesoyuzn. Geogr. Obshchestva. 1972, T. 104 вып. V, s 417-420
5. Isachenko A.G. Prikladnoye landshaftovedeniye. M.: MGU, 1976 152 str.
6. Nigmatov A.N. Yusupov R. Tabiiy geografik komplekslar va ekzogen jarayonlar. T.;Turon iqbol, 2006
7. Nigmatov A.N. Abdireymov S.J. Geoekologicheskiy otsenka i monitoring deltovyx ravnin. T.; Turon iqbol, 2006
8. Soliyev A. Bo'riyeva M. Nazarov M. Qishloq joylar demografiyasi. T.; 2005.
9. Xasanov I.A. Otsenka prirodnyx territorial'nyx kompleksov Karshinskoy stepi dlya orositel'noy melioratsii. T.; «Fan» 1981.

4.3. Elektron ta'lim resurslari.

1. www.undp.uz 2. www.Ziyo.net.
3. www.geogr/msu.ru/
4. www.MGPU.ru/materials/GEOGRAPH.svf.
5. www.gwpcacena.org
6. <http://www.biofile.ru>
7. [http:// www.ru.wikipedia.org](http://www.ru.wikipedia.org)
8. <http://www.natgeotv.com>
9. [http:// www.ziyouz.com/](http://www.ziyouz.com/)
10. [http:// www.ziyouz.net/](http://www.ziyouz.net/)
11. [http:// www.nuu.uz/](http://www.nuu.uz/)
12. [http:// www.edu.uz/](http://www.edu.uz/)
13. [http:// www.nev.tdpu.uz/](http://www.nev.tdpu.uz/)
14. [http:// www.natlib.uz/](http://www.natlib.uz/)
15. [http:// www.eduportal.uz/](http://www.eduportal.uz/)
16. [http:// www.dissertant.uz/](http://www.dissertant.uz/)
17. <http://www.geografiya.ru/>
18. [http:// www.mir-map.ru](http://www.mir-map.ru)

IKKINCHI VA UNDAN KEYINGI OLIY MA'LUMOT OLISH BO'YICHA KIRISH SINOVLARI BAHOLASH MEZONLARI

Ikkinchi va undan keyingi oliy ma'lumot olish bo'yicha kirish sinovlari suhbat shaklida o'tkaziladi va 4 tadan savol bo'ladi. Har bir savolning javobi eng ko'pi bilan 25 ballga baholanadi, jami 100 ball.

Abituriyentning suhbatdagi javobiga qo'yiladigan talablar	Baholash ballari
a) berilgan savolni to'liq bilsa, uning mohiyatini tushunsa, u bo'yicha ijodiy fikrlay olsa, tasavvurga ega bo'lsa, mustaqil mushohada yurita olsa, nazariy masalalarni amaliyot bilan bog'lay olsa, xulosa va qaror qaror qabul qilsa, o'z fikrini tg'liq, ravon qila olsa, savol mohiyatiga kreativ (ijodiy) yondashsa, mustaqil fikri asosida xulosalar chiqara olsa.	22-25
b) berilgan savolni yetarli darajada bo'lsa, uning mohiyatini tushunsa, savol yuzasidan tasavvurga ega bo'lsa, mustaqil mushohada yurita olsa, nazariy masalalarni amaliyot bilan bog'lay olsa, savolining nazariy va amaliy jihatlarini yetarlicha ochib bera olsa, o'z fikrini to'liq, ravon bayon qila olsa, savol mohiyatiga kreativ (ijodiy) yondashsa, xulosalar chiqara olsa.	19-21
d) berilgan savolni qisman bilsa, u to'g'risida qisman tasavvurga ega bo'lsa, uning mohiyatini tushunsa, savol bo'yicha o'z	14-18

fikrini bayon qila olsa, grammatik xatolarga yo'l qo'ysa, qisman xulosalar chiqarsa.	
e) berilgan savolni yaxshi bilmasa, u to'g'risida qisman tasavvurga ega bo'lmasa, o'z fikrini to'liq bayon qila olmasa va umuman javob yozmaslik.	0-13

Apellyatsiya tartibi

Abituriyentlar tomonidan mutaxassislik fani imtihon natijalari bo'yicha universitet qabul komissiyasining apellyatsiyalar bilan ishlash hay'atiga natijalar e'lon qilingandan kundan boshlab 24 soat davomida murojaat qilishlari mumkin. Murojaat mazmunida faqat o'zining ballari haqida bo'lsa qabul qilinadi, boshqa abituriyentlar haqida yozilgan shikoyat arizalari qabul qilinmaydi.